

**ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
ФАКУЛЬТЕТ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І МАТЕМАТИКИ
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ МАТЕМАТИКИ ТА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІНФОРМАТИКИ**

ЛАРИСА РОЙКО

**ТЕХНОЛОГІЇ ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ОСВІТИ:
СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ І ПОНЯТЬ**

**Методичні рекомендації для здобувачів другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Інформатика)**

ЛУЦЬК-2023

УДК 378.091.26-047.36

Р 65

Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол №10 від 21 червня 2023 року)

Рецензенти:

Матвіюк В. Я., завідувач сектору роботи з експертами Управління Державної служби якості освіти у Волинській області

Мудрак І. А., кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогічної та вікової психології Волинського національного університету імені Лесі Українки

Р 65

Ройко Л.Л.

Технології освітнього менеджменту та моніторинг якості освіти: словник основних термінів і понять: Методичні рекомендації для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Інформатика). Луцьк, 2023. 68 с.

Навчально-методичне видання «Технології освітнього менеджменту та моніторинг якості освіти: словник основних термінів і понять»: Методичні рекомендації для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Інформатика) буде корисним при підготовці до практичних занять, самостійної роботи та виконання індивідуальних завдань.

УДК 378.091.26-047.36

© Ройко Л.Л., 2023

© Волинський національний університет
імені Лесі Українки, 2023

ПЕРЕДМОВА

Актуалізація наукових пошуків у галузі управління освітою привела до наукового обігу термінів «менеджмент», «менеджмент освіти», «педагогічний менеджмент», «управлінська компетентність» «якість освіти» «моніторинг якості освіти» та ін. Переосмислення теорії управління освітньою організацією, поява нових управлінських функцій та функціональних обов'язків зумовлює нові вимоги до підготовки майбутніх науково-педагогічних працівників та керівних кадрів.

Розвиток та успішне функціонування сучасного закладу освіти ґрунтується на методах та технологіях, які має використовувати керівник для організації ефективної роботи навчального закладу.

Зміни, які нині відбуваються в освіті, ставлять нові вимоги до управлінської діяльності. Використання інформаційних технологій, потреба у конкурентоспроможних, мобільних працівниках актуалізують проблему оптимізації управлінської діяльності сучасним закладом освіти, яка повинна будуватись на:

- удосконаленні функцій, методів, принципів, засобів керівництва;
- оновленні підходів до прийняття управлінських рішень;
- упровадженні нової етики стосунків між керівником і підлеглими, заснованих на партнерській взаємодії, взаємоповазі та взаєморозумінні;
- підвищенні рівня управлінської компетентності й управлінської культури менеджера освітньої організації.

Словник являє собою термінологічний довідник з проблем сучасної освіти, у якому відтворено сучасний стан розвитку освіти в Україні, що характеризується динамічними змінами, переходом від знаннєвої до гуманістичної освітньої парадигми.

У словнику подаються як широко відомі терміни та поняття, що традиційно використовуються в теорії та практиці освіти, так і терміни, які відтворюють новітні процеси й тенденції у цій галузі, пояснюється сутність сучасних методологічних підходів до навчання і виховання особистості.

Навчально-методичне видання «Технології освітнього менеджменту та моніторинг якості освіти: словник основних термінів і понять»: Методичні рекомендації для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Інформатика) складене у відповідності до силябусу даного освітнього компонента. Усі терміни подані в алфавітному порядку.

Методичні рекомендації розроблені для організації вивчення освітнього компонента «Технології освітнього менеджменту та моніторинг якості освіти». У виданні містяться матеріали, які дозволять здобувачам освіти під час вивчення курсу ефективніше організувати свою самостійну роботу, готуючись до практичних занять, поточного контролю, виконання індивідуальних завдань. Навчально-методичне видання адресовано для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Інформатика).

А

Абітурієнт (з лат. *abituriens* – що збирається йти): 1) випускник закладу загальної середньої освіти; 2) той, хто вступає до закладу вищої, професійної (професійно-технічної) або фахової перед вищої освіти.

Автономія – право суб'єкта освітньої діяльності на самоврядування, яке полягає в його самостійності, незалежності та відповідальності у прийнятті рішень щодо академічних (освітніх), організаційних, фінансових, кадрових та інших питань діяльності, що провадиться в порядку та межах, визначених законом.

Авторитарний стиль керівництва (директивний, вольовий) – жорсткий спосіб управління, ґрунтується на авторитеті керівника, надмірному нав'язуванні своєї волі колективу, недопущенні ініціативи, тотальному контролю.

Автономія в системі освіти – право суб'єкта освітньої діяльності на самоврядування, яке полягає в його самостійності, незалежності та відповідальності в ухваленні рішень щодо академічних (освітніх), організаційних, фінансових, кадрових та інших питань діяльності, що провадиться в порядку й межах, визначених законом.

Агресивність – емоційний стан чи риса характеру, що є наслідком негативного ставлення до дитини (брак любові, чуйності, поваги, надмірна суворість, зловживання покараннями). Характеризується імпульсивною активністю поведінки, афективністю переживань (гнів, злість, намагання заподіяти іншому фізичну чи моральну травму).

Адаптація (від лат. *adaptatio* – пристосування) – процес і результат ефективної взаємодії особистості із середовищем, в результаті якого встановлюється відповідність між загальним рівнем найбільш актуальних на даний момент потреб особистості і наявним (перспективним) рівнем задоволення даних потреб, що визначає безупинний розвиток особистості.

Адаптація педагогічна – зміни у плані виховної роботи, що здійснюється педагогічним закладом, щоб пристосуватися до нових змінених умов і цілей діяльності.

Адміністрація закладу загальної середньої освіти (адміністративно-управлінський персонал) – група працівників закладу освіти, основною професійною функцією яких є управлінська діяльність. До них відносяться: директор, його заступники, секретар, бухгалтер. Основний обов'язок адміністрації закладу освіти – задоволення потреби освітнього закладу та його зовнішнього середовища в здійсненні внутрішньо шкільного управління. Цілі, функції, чисельність адміністрації школи залежать від типу, виду, розмірів освітнього закладу, його структури, змісту освіти, форм організації освітнього процесу та контингенту учнів.

Адміністративні методи управління – система способів і прийомів організаційно-розпорядчої дії, яку використовують для організації й координації об'єктів управління, щоб виконати визначені завдання.

Академічна доброчесність – сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Академічна мобільність – можливість навчатися, викладати, стажуватися й проводити наукову діяльність в іншому закладі вищої освіти (науковій установі) на території України чи поза її межами без відрахування чи звільнення з основного місця навчання чи роботи.

Академічна свобода – самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності, що здійснюється на принципах свободи слова, думки і творчості, поширення знань та інформації, вільного оприлюднення і використання результатів наукових досліджень з урахуванням обмежень, установлених законом.

Академія – заклад вищої освіти, який здійснює підготовку фахівців з вищою освітою за освітньо-професійними програмами всіх рівнів в окремо визначеній галузі знань або виробництва, проводить фундаментальні та

прикладні наукові дослідження, є провідним науково-методичним центром у сфері своєї діяльності, має високий рівень кадрового та матеріально-технічного забезпечення.

Акмеологія (з грецьк. *акме* – вища міра чогось, квітуча сила, *logos* – учення, наука) – наука про вікові здібності та їх розвиток у кожному віковому періоді.

Акредитація закладу освіти громадська – оцінювання закладу освіти щодо ефективності забезпечення якості освіти та забезпечення досягнення здобувачами освіти результатів навчання, передбачених освітніми програмами й стандартами освіти. А.з.о.г. здійснюється на добровільних засадах з метою визнання якості освітньої діяльності закладу освіти та формування його позитивного іміджу й репутації.

Акредитація інституційна – оцінювання якості освітньої діяльності закладу вищої освіти.

Акредитація освітніх установ – процедура визнання державного статусу (типу й виду) освітньої установи. Цілями А. є контроль за ефективністю освітнього процесу; захист прав громадян на отримання освіти. А. містить процедури визнання типу освітнього закладу (середню або вищу професійну) і його виду (університет, академія, інститут, коледж, школа тощо).

Акредитація освітньої програми – оцінювання освітньої програми на предмет її відповідності стандарту освіти, а також спроможності закладу освіти забезпечити досягнення здобувачами освіти передбачених в освітній програмі результатів навчання.

Акселерація (з лат. *acceleratio* – прискорення) – прискорений соматичний розвиток і фізіологічне дозрівання підлітка, що виявляється в збільшенні маси тіла, ранніх термінах статевого дозрівання.

Аксіологія (з грецьк. – цінність) – теорія цінностей, розділ філософії, що з'ясовує природу та різновиди цінностей, взаємовідношення між ними (досліджує системи або множини взаємопов'язаних цінностей).

Альтернатива – необхідність вибору між двома можливостями, що

виключають одна одну; кожна з цих можливостей.

Альтернативне навчання – тип навчання з відмінним від загальноприйнятих, домінуючих форм, методів чи організаційних моделей; процес, спрямований на більш широке задоволення потреб учнів шляхом індивідуального добору нетрадиційних закладів освіти, змісту, форм і методів освіти на протигагу офіційній загальноосвітній школі.

Альтруїзм – безкорисливе прагнення діяти на благо інших, готовність заради цього зректися власних інтересів.

Амбіція – перебільшення почуття власної гідності, надмірна захопленість людиною своїм «Я», чванливість, самозакоханість, пихатість, завищена самооцінка.

Андрогог (Andragogue) – це фахівець, який професійно займається організацією навчання дорослих; консультує, є співавтором індивідуальної програми навчання, водночас у своїй професійній діяльності поєднує й інші функції. Зокрема надає допомогу у відновленні мотивації до навчальної і професійної діяльності, володіє змістом як андрагогічної, так і професійної діяльності тих, хто навчається, а також методологією андрагогічного супроводу самоосвіти дорослих. Андрогог працює з дорослими у різних напрямках формальної, неформальної, інформальної освіти, мотивує їх не тільки до розв'язання конкретних завдань, а й до критичного осмислення реальності, свідомого розширення партнерських зв'язків у цивілізованому суспільстві, діалогу цінностей і культур світового освітнього простору, до толерантності й «конституційного патріотизму».

Анкета – один із основних інструментів збору первинної інформації. Складається з переліку питань, відповіді на які можуть бути стандартними (варіанти відповідей наводяться в анкеті) або довільними (відкриті питання). Розробляючи анкету, необхідно приділити достатньо уваги змісту запитань, їх формі, термінології та послідовності викладення. Анкета не повинна містити запитань, на які опитуваний не захоче відповідати, на які неможливо відповісти і які не вимагають відповіді. Форма запитання впливає на зміст можливих

відповідей. Формулюючи питання, слід використовувати прості, прямі, однозначні терміни. Перше запитання, по можливості, повинне зацікавити опитуваних; важкі й персональні запитання повинні задаватися в кінці; необхідно ставити запитання у певній логічній послідовності. Анкета – один з основних методів маркетингових досліджень інтересів, потреб та запитів школярів, студентів, педагогів.

Асинхронний режим – взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання, під час якої учасники взаємодіють між собою із затримкою в часі, застосовуючи водночас електронну пошту, форум, соціальні мережі тощо.

Атестація працівників – процедура оцінки професійного рівня працівників кваліфікаційним вимогам і посадовим обов'язкам, проведення оцінки їх професійного рівня.

Атестація учителів – державно-громадська комплексна оцінка рівня фахового професіоналізму вчителя, якості педагогічної діяльності, його внеску в досягнення результатів закладу освіти. Метою А. в. є активізація та неперервний розвиток творчої професійної інноваційної діяльності, особистісного вдосконалення вчителя, підвищення його відповідальності за результати навчання і виховання школярів, забезпечення соціального захисту компетентної педагогічної праці.

Аудит персоналу (кадровий) (з англ. *англ. audit*) – перевірка або ревізія звітності, своєрідний інструмент управління кадровими процесами, певною мірою подібний фінансовому або бухгалтерському аудиту. Сутність А.п. – оцінка відповідності кадрового потенціалу організації її цілям і стратегії розвитку; діагностика причин виникнення проблем з вини персоналу, а також оцінка їхньої важливості й можливості вирішення; формулювання конкретних рекомендацій для керівництва й служби управління персоналом по їхньому усуненню. Предметом А. п. є практично всі складові процесу управління персоналом.

Б

Базова освіта – суспільно необхідний рівень загальноосвітньої підготовки, який передбачає всебічний розвиток і цілісно-етичну орієнтацію особистості, формування загальнокультурної основи її освіти, громадянського та професійного становлення.

Байдужість (індиферентність) – стан людини, за якого зовнішні й внутрішні впливи не викликають у неї будь-яких емоцій.

Бакалавр – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі повної загальної середньої освіти здобула базову вищу освіту, фундаментальні й спеціальні знання та вміння, достатні для виконання завдань та обов'язків (робіт) певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності.

Бар'єр психологічний – стан, який виявляється в неадекватній соціальній пасивності, посиленні негативних установок і переживань.

Безпечне освітнє середовище – сукупність умов у закладі освіти, що унеможлиблюють заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпеки харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (булінг (цькування)), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, у тому числі з використанням кіберпростору, а також унеможлиблюють вживання на території закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин.

Бенчмаркінг (з англ. *benchmarking*) – безупинний систематичний пошук і впровадження найкращих освітніх практик, заснований на порівнянні власних досягнень з досягненнями інших закладів, для постійного вдосконалення своєї діяльності та найбільш ефективної роботи організації.

Бесіда – метод отримання інформації широкого діапазону під час безпосереднього спілкування з педагогом у вільній чи регламентованій формі.

Бесіда дидактична – діалогічний метод навчання, згідно з яким учитель за допомогою вдало поставлених питань спонукає учнів або відтворювати раніше набуті знання, або робити самостійні висновки-узагальнення на основі засвоєного фактичного матеріалу. Б.д. сприяє розвитку активності, самостійності учнів, формуванню переконань.

Бесіда евристична – метод навчання, за допомогою якого вчитель уміло поставленими запитаннями скеровує учнів на формування нових понять, висновків, правил, використовуючи свої знання, спостереження.

Бланк електронного документа (бланк) – уніфікована форма електронного документа установи або її структурного підрозділу з відповідними реквізитами та полями постійної і змінної інформації.

Брендинг – діяльність зі створення і розвитку бренду.

Брифінг (англ. *briefing*) – короткий публічний виступ, під час якого учасники певних подій або заходів надають інформацію про поточний перебіг справ, позиції сторін, повідомляють раніше невідомі деталі та відповідають на запитання.

Булінг шкільний (з англ. *school bullying*) – загальний термін, яким означають систематичні переслідування з образами, цькуванням, упереджене ставлення до дитини в закладі освіти.

Бюджет часу (з англ. *budget* – сумка) – правильне планування і розподіл часу, розумне та раціональне його витрачання на різні види робіт і форми діяльності.

В

Валідність – якісна характеристика вимірювання. Встановлює головне: чи справді ми вимірюємо те, що нам треба, чи щось інше, подібне.

Вебквест (від англ. *web-quest*) – проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якого необхідні інформаційні ресурси мережі Інтернет. Вебквест спрямований на розвиток навичок аналітичного й творчого мислення. Особливістю веб-квестів є те, що частина інформації або й уся інформація, надана на сайті для самостійної чи індивідуально роботи, насправді міститься на різних веб-сайтах. Завдяки гіперпосиланням учні (студенти) цього не відчують, працюючи в єдиному інформаційному просторі, для якого точне місцезнаходження інформації не є суттєвим. Учень або студент повинен зібрати матеріали в мережі Інтернет стосовно тієї чи тієї теми, розв'язати проблеми, використовуючи ці матеріали. Посилання на частину джерел дає викладач, а іншу частину учні або студенти повинні знайти самостійно, використовуючи для цього звичайні пошукові системи. Після завершення квеста учні або надають власті веб-сторінки щодо теми, або презентують інші творчі роботи, що можуть бути виконані як в електронному, друкованому форматі чи усній формі.

Вебресурси – систематизоване зібрання інформації та навчально-методичних засобів, необхідних для засвоєння навчальних дисциплін (освітніх програм), яке доступне через інтернет (локальну мережу) за допомогою веббраузера та/або інших доступних користувачеві програмних засобів.

Вебсайт – сукупність даних, електронної (цифрової) інформації, інших об'єктів авторського права й(або) суміжних прав тощо, пов'язаних між собою і структурованих у межах адреси вебсайту та(або) облікового запису власника цього вебсайту, доступ до яких здійснюється через адресу в інтернеті, що може складатись із доменного імені, записів про каталоги або виклики й(або) числової адреси за інтернет-протоколом.

Вебсередовище дистанційного навчання – системно організована сукупність вебресурсів навчальних дисциплін (освітніх програм), програмного

забезпечення управління вебресурсами, засобів взаємодії суб'єктів очно-дистанційного навчання та управління очно-дистанційним навчанням.

Вебсторінка (*web-page*) – документ гіперсередовища Web; складова частина вебсайту, логічна одиниця інтернету, яка визначається адресою (URL). Складається із сайтів, а сайти – зі сторінок. Фізично являє собою HTML-файл.

Вербальна комунікація – комунікація за допомогою усної і письмової мови.

Виклад проблемний – створення вчителем проблемної ситуації, допомога учням у її виділенні, прийнятті проблемного завдання та спільного його розв'язання.

Вимога – це норми, правила, яким хто-, що-небудь повинні підлягати.

Виховання – складний і багатогранний процес формування особистості, створення оптимальних умов для її фізичного, психічного та соціального розвитку. Виховання реалізується за допомогою творчого оволодіння всієї доступної культури в конкретному соціально-історичному контексті, відображаючи тріаду: «знання» – «переконання» – «практична діяльність».

Виховна система – сукупність цілей, завдань, змісту, форм і методів, поєднаних з метою розвитку особистості, групи, колективу.

Відбір професійний – спеціалізована процедура прийняття кадрових рішень на основі вивчення і прогностичної оцінки придатності людини до оволодіння професією і досягнення нею потрібного рівня майстерності при виконання професійних обов'язків у типових і спеціально ускладнених умовах (гігієнічних, мікрокліматичних, технічних, соціально-психологічних), які вимагають підвищеної відповідальності, здоров'я, високої працездатності і точності виконання цих завдань, емоційно-вольової стійкості. В. п. поділяють на два види: констатуючий (передбачає розв'язування питань про професійну придатність у формі «придатний» або «непридатний»); організуючий (потребує поглибленого вивчення індивідуальних особливостей людини, мотивів вибору професії, виявлення любові до праці, розвиненого почуття відповідальності, рівня розвитку здібностей тощо).

Відеограма – відеозапис на відповідному матеріальному носії (магнітній стрічці, магнітному диску, компакт-диску тощо) виконання або будь-яких рухомих зображень (із звуковим супроводом чи без нього), крім зображень у форматі запису, що входить до аудіовізуального твору. Відеограма є вихідним матеріалом для виготовлення її копій.

Відеоконференція – тематична дискусійна група. Усі повідомлення, які відправляються у групу, із часом стають доступними всім учасникам конференції.

Відеолекторій – форма організації освітньої діяльності, під час якої відбувається обговорення фільмів, відеороликів і соціальної реклами.

Відповідальність – покладений на когось або взятий на себе обов'язок відповідати за певну ділянку роботи, справу, за чийсь дії, вчинки, слова; серйозність, важливість справи, моменту тощо. У розумінні В. як якості особистості виділяють такі компоненти: чітке знання особистістю своїх конкретних обов'язків, значущих для неї і суспільства; прийняття цих обов'язків, позитивне переживання особистістю свого ставлення до них, прагнення до їх виконання; реалізація взятих обов'язків у конкретних діях, поведінці, вчинках; здатність особистості контролювати свої дії, поведінку, встановлювати відхилення від програми, що реалізується, від заданої та вносити відповідні корективи в план діяльності чи поведінки.

Відхилення в поведінці – тенденції поведінки, які визначаються спрямованістю на порушення соціальних, моральних та правових норм. Їх переважно пов'язують з негативними вчинками.

Візуалізація (лат. *visualis* – зоровий) – процес перекодування словесного або символічного матеріалу в просторово-зорові уявлення і образи та оперування ними; використання наочності (таблиць, малюнків, муляжів, ілюстрацій, предметів) під час навчання.

Власник вебсайту – особа, яка є володільцем облікового запису та встановлює порядок так умови використання вебсайту. За відсутності доказів іншого власником вебсайту вважається реєстрант відповідного доменного імені,

за яким здійснюється доступ до вебсайту і (або) отримувач послуг хостингу.

Внутрішній опис документів справи електронний – окремий обліковий електронний документ, що містить перелік заголовків до текстів електронних документів справи із зазначенням порядкових номерів документів, їхніх реєстраційних індексів, дат, кількості сторінок та найменування файлів відповідних електронних документів.

Внутрішньопредметні зв'язки – зв'язки між різними темами, розділами однієї дисципліни, що забезпечують системність засвоєння знань, формування умінь і навичок.

Волонтерство, або волонтерська діяльність (з фр. *volontaire* – доброволець; з лат. *voluntarius, voluntas* – вільне волевиявлення та *volū*-бажання, намір) – добровільна безкорисна суспільно корисна діяльність. Може здійснюватись, як окремими людьми, так і організаціями.

Воля – внутрішня активність особистості, пов'язана з вибором мотивів, цілепокладанням, прагненням досягти мети, зусиллям до подолання перешкод, мобілізацією внутрішніх сил, здатністю регулювати власні бажання, спроможністю ухвалювати рішення і підпорядковувати поведінкові реакції поставленій меті.

Воркшоп – колективний освітній захід, учасники якого отримують нові знання та навички під час динамічної групової роботи.

Вплив – процес і результат зміни людиною поведінки, установок, уявлень іншої людини.

Вправа – метод навчання, який має на меті цілеспрямоване, багаторазове повторення учнями певних дій чи операцій з метою формування вмінь і навичок. У дидактиці за характером навчальної роботи виділяють різні види вправ: письмові, графічні тощо.

Г

Гідність – особливе моральне ставлення людини до себе, що виявляється в усвідомленні своєї самоцінності й моральної рівності з іншими людьми; ставлення до людини інших людей, у якому визнається її безумовна цінність.

Гімназія – заклад середньої освіти II ступеня (або структурний підрозділ іншого закладу освіти), що забезпечує базову середню освіту.

Гіперкомунікативність – намагання особистості стати центром спілкування; неадекватне усвідомлення позиції співрозмовників, ігнорування їхніх точок зору.

Гіперпосилання – формалізований відповідно до стандартів інтернет у запис адреси вебсайту або його частини (вебсторінки, даних). Якщо гіперпосилання адресує до частини вебсайту (вебсторінки), то, крім домену й(або) числової адреси за інтернет-протоколом, воно може містити додаткові записи про каталоги або виклики й умови доступу до вебсторінки, що може бути відтворена або збережена на пристроях, які можуть зчитувати та відтворювати електронну (цифрову) інформацію з використанням інтернету.

Гіпертекст – текст із вставленими в нього словами (командами) розмітки, які посилаються на інші місця цього тексту, інші документи, картинки.

Гнучкість знань – якісний критерій набутих знань, який передбачає вміння по-різному перегрупувати їх, переносити в нову ситуацію. **Гнучкість мислення** – властивість продуктивного мислення, що виявляється в перебудові наявних способів виконання завдання, у зміні способу, що перестає бути ефективним, на оптимальний.

Гнучкість розуму – індивідуальна особливість мислення, яка виявляється в умінні змінити припущення, обране в розв’язанні проблеми, якщо змінилися її умови.

Гра – форма діяльності в умовних ситуаціях, спрямована на відтворення й засвоєння суспільного досвіду, зафіксованого в соціально закріплених способах здійснення предметних дій, у предметах науки та культури. Для дітей дошкільного віку гра – провідний вид діяльності. Дитина реалізує зміст рольової

гри у взятій на себе ролі згідно з певними правилами поведінки, що регулюють її виконання, тому будь-яка рольова гра – це школа довільної поведінки й діяльності, властивої поведінці й діяльності дорослих.

Грант (з *англ.* *grant* – дар; субсидія): 1) право, що отримується на конкурсній основі фізичною або юридичною особою на виділення пільгової фінансової квоти для виконання конкретної програми в певній сфері діяльності; 2) одноразова грошова допомога, що видається вченому або науковій установі для проведення досліджень з певної проблеми.

Громада територіальна – жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр. Основними її ознаками є: спільна територія існування, наявність спільних інтересів місцевого значення, соціальна взаємодія членів громади щодо їх забезпечення, психологічна самоідентифікація кожного члена з громадою, спільна комунальна власність, сплата членами громади комунальних податків.

Групова дискусія – колективне обговорення якого-небудь питання. Широко використовується як метод вироблення та прийняття управлінських рішень, є найбільш поширеним методом активного навчання. Може бути використана у двох формах: у формі методу аналізу конкретних ситуацій та у формі колективного самоаналізу, під час якого учасники обговорюють події, що відбулися у групі під час навчання.

Групова згуртованість – процес групової динаміки, який характеризує міру (ступінь) прихильності до групи належних до неї осіб.

Гуманізація – принцип, на основі якого людина визнається найвищою соціальною цінністю. Гуманізація передбачає повагу до особистості, до її гідності, потреб та інтересів; врахування її особистих цілей і прагнень, створення суспільством і державою максимальних умов для повного розкриття її творчих здібностей, постійного самовдосконалення і самоствердження.

Гуманізація освіти – центральний принцип освіти, який передбачає

перегляд усіх компонентів педагогічного процесу у світлі їхньої людинотворної функції, формування співробітництва між усіма учасниками педагогічного процесу. Гуманізація освіти означає повагу школи й педагогів до особистості дитини, довіру до неї, прийняття її особистісних цілей, запитів та інтересів, створення максимально сприятливих умов для розкриття та розвитку здібностей і обдарувань дитини, для її самовизначення.

Гуманізм (з лат. *humanus* – людський, людяний) – прогресивний напрям духовної культури, що звеличує людину як найбільшу цінність у світі, утверджує право людини на земне щастя, захист її прав на свободу, усебічний розвиток і прояв своїх здібностей.

Гуманітаризація освіти – переорієнтація освіти з предметно змістового принципу навчання основ науки на вивчення цілісної картини світу, насамперед світу людини, культури; на формування системного мислення на основі загальнолюдської етичної концепції. Гуманітаризацію освіти спрямовано на подолання утилітарно-економічного, технократичного підходу до освіти як системи підготовки кадрів і робочої сили з його нехтуванням людськими й духовними цінностями.

Гуманітаризація освіти – повернення освіти до цілісної картини життя і насамперед – до світу культури, людини, до олюднення знання і формування гуманітарного системного мислення; система заходів, спрямованих на формування особистісної зрілості учнів шляхом розвитку загальнокультурних компонентів у змісті освіти, що вимагає перегляду освітніх програм у бік збільшення обсягу гуманітарних і природничо-наукових дисциплін з метою надання учням можливості осмислення культурної спадщини, орієнтації в науках, що вивчають людину та суспільство.

Д

Деду́кція – рух пізнання від більш загального до одиничного, отримання висновку про окреме явище з огляду на знання ширшого стану справ (контексту), ситуації.

Декваліфікація – зниження професійної майстерності внаслідок втрати певних професійних знань, навичок і вмінь. Може бути спричинена тривалою перервою у виконанні певного виду професійної діяльності, тривалим захворюванням або з віком людини.

Делегування – призначення робочих завдань, повноважень та обов'язків співробітникам організації.

Демократичний стиль керівництва – стиль базується на колегіальності прийняття рішень, врахуванні думок і, якщо можливо, побажань підлеглих, передавання частини повноважень підлеглим; стиль заохочення, ініціативи.

Державна кадрова політика у системі вищої освіти – комплекс заходів і принципів державних органів управління освітою в організації трудових ресурсів на основі формування, підтримки і розвитку освітніх цінностей, ідеалів, норм, правил і процедур. Її метою є оптимізація балансу трудових ресурсів відповідно до намічених завдань і запитів суспільства на основі чинного законодавства.

Державний стандарт загальної середньої освіти – зведення норм і положень, що визначають державні вимоги до освіченості учнів і випускників шкіл на рівні початкової, базової і повної загальної середньої освіти та гарантії держави в її досягненні.

Державні стандарти повної загальної середньої освіти – документи, що визначають загальні обсяги навчального навантаження здобувачів початкової, базової середньої, профільної середньої освіти, вимоги до їх компетентностей і до згрупованих за відповідними освітніми галузями обов'язкових результатів навчання, яких вони мають досягти на відповідному рівні повної загальної середньої освіти.

Децентралізація – процес перерозподілу функцій, повноважень, людей або речей між центральною владою та місцевими органами управління. Д. влади

включає як політичну, так й адміністративну сторони. Д. може бути територіальною (переміщення влади від центрального міста на інші території) та функціональною (передання повноважень на ухвалення рішень від головного органу будь-якої галузі до чиновників нижчих рівнів).

Дискримінація – дія або поведінка, ґрунтована на упередженні, негативних переконаннях стосовно певної групи людей.

Дискурс (з лат. *discursus* – міркування, з фр. *discours* – промова, виступ) – сукупність висловлювань, що стосуються певної проблематики, розглядаються у взаємних зв'язках із цією проблематикою, а також у взаємних зв'язках між собою.

Дискусія – публічна суперечка, мета якої полягає у з'ясуванні та порівнянні різних поглядів, у знаходженні правильного розв'язання спірного питання. Залежно від форми проведення Д. поділяються на очні і заочні; рівноправні і нерівноправні; групові й індивідуальні.

Дискусія групова (з лат. *discussio* – розгляд, дослідження) – метод групового обговорення проблеми, який дає змогу виявити спектр думок і суджень членів групи, запропонувати можливі шляхи розв'язання завдання, знайти вирішення проблеми.

Дискусія, дискусійна платформа – форми колективного обговорення певної теми чи проблемного питання, мета яких – виявити істину або знайти правильне його розв'язання. Учасники мають висловлювати власні міркування щодо проблеми та зіставляти їх з поглядами опонентів. Під час такого обговорення учасники обстоюють різні позиції, озвучують протилежні думки, а емоційно інтелектуальний стимул підштовхує їх до активного мислення.

Дистанційна освіта – можливість навчатися та отримувати необхідні знання віддалено від навчального закладу в будь-який зручний час. Дистанційне навчання передбачає організацію навчально-виховного процесу з використанням комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, що забезпечують інтерактивну взаємодію учнів та педагогів на різних етапах навчання, а також самостійну роботу з матеріалами інформаційної мережі. До переваг дистанційної освіти

належать такі: гнучкість, зручність, актуальність, модульність, економічна ефективність, інтерактивність, відсутність географічних кордонів, більші можливості контролю якості навчання.

Дистанційна форма здобуття освіти – організація освітнього процесу (за дистанційною формою здобуття освіти або шляхом використання технологій дистанційного навчання в різних формах здобуття освіти) в умовах віддаленості один від одного його учасників та їх, як правило, опосередкованої взаємодії в освітньому середовищі, яке функціонує на базі сучасних освітніх, інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій.

Дисципліна – точне, своєчасне й неухильне додержання встановлених правовими та іншими соціальними нормами правил поведінки в державному та суспільному житті.

Дисциплінованість – вольовий стан, пов'язаний з високим самоконтролем і звичкою до дисципліни.

Дитиноцентризм – це особистісно орієнтована модель навчання та виховання, що передбачає максимальне наближення навчання і виховання конкретної дитини до її сутності, здібностей і життєвих планів, забезпечення морально-психологічного комфорту.

Ділова бесіда (розмова) – вид міжособистісного ділового, службового спілкування, що передбачає обмін інформацією, поглядами, думками і спрямований на розв'язання певної проблеми.

Ділова гра – моделює процес педагогічної діяльності вчителя і дозволяє оцінити професійний рівень, що проявляється на всіх ділянках такої діяльності, а також діагностувати труднощі, що виникають на різних етапах професійної діяльності; метод пошуку управлінських рішень в умовах проблемної ситуації.

Ділова етика – форма прикладної або професійної етики, яка розглядає етичні принципи та моральні або етичні проблеми, які можуть виникнути у бізнес-середовищі; застосовується до всіх аспектів ділової поведінки, стосується поведінки окремих осіб і цілих організацій; більшість значних компаній у країнах з ринковою економікою розробляють і приймають кодекси ділової етики (честі).

Ділове спілкування – спілкування, метою якого є організація і оптимізація виробничої, наукової, комерційної чи іншої діяльності, де на першому місці стоять інтереси справи, а не конкретних співрозмовників. Ділові якості – здатність знаходити найефективніший підхід до розв’язання ситуацій, що виникають, і найкоротший шлях досягнення мети, самостійно мислити й оперативно приймати обґрунтовані рішення, послідовно й ініціативно забезпечувати їх виконання. Діловодство кадрової служби – виконання своєрідних операцій, пов’язаних із створенням і використанням документальної кадрової інформації на підприємствах і в організаціях. У функції Д. к. с. входять: реєстрація, попередній розгляд і розподіл документів, формування номенклатури справ, їх облік, організація обробки, установлення форм і реквізитів, довідково-інформаційне обслуговування та ін.

Діловодство кадрової служби – виконання своєрідних операцій, пов’язаних із створенням і використанням документальної кадрової інформації на підприємствах і в організаціях. У функції Д. к. с. входять: реєстрація, попередній розгляд і розподіл документів, формування номенклатури справ, їх облік, організація обробки, установлення форм і реквізитів, довідково-інформаційне обслуговування та ін.

Діяльність інноваційна – діяльність, що спрямована на використання та впровадження результатів наукових досліджень і розробок та зумовлює одержання нових ефективних результатів.

Діяльність наукова – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження.

Діяльність науково-педагогічна – педагогічна діяльність в університетах, академіях, інститутах та закладах післядипломної освіти, що пов’язана з науковою та (або) науково-технічною діяльністю.

Е

Егоцентризм (з лат. *ego* – я і *centrum* – осердя) – зосередженість індивіда тільки на власних інтересах і переживаннях, що спричинює його нездатність зрозуміти іншу людину як суб'єкта взаємодії та самодостатню особистість.

Екзамен – форма навчання, що має на меті систематизацію, виявлення та контроль знань тих, хто навчається.

Економіка та менеджмент соціального виховання – галузь сучасної соціальної педагогіки, яка досліджує, з одного боку, потреби суспільства у певній якості «людського капіталу», з другого – економічні ресурси суспільства, які можуть бути використані для організації соціального виховання. У межах цієї галузі розглядаються питання управління соціальним вихованням.

Експеримент (з лат. *experimentum* – проба, досвід) – метод пізнання, за допомогою якого в контрольованих і керованих умовах досліджуються явища дійсності. Нерідко головним завданням експерименту є перевірка гіпотез, що мають принципове значення. У зв'язку із цим експеримент як одна з форм практики виконує функцію критерію істинності наукового пізнання загалом.

Екстернатна форма здобуття освіти (екстернат) – спосіб організації навчання здобувачів освіти, за яким освітня програма повністю засвоюється здобувачем самостійно, а оцінювання результатів навчання та присудження освітньої кваліфікації здійснюються відповідно до законодавства.

Електронний підручник (посібник) – електронне навчальне видання із систематизованим викладом навчального матеріалу, що відповідає освітній програмі, містить цифрові об'єкти різних форматів та забезпечує інтерактивну взаємодію.

Емоції (з лат. *emoveo* – хвилюю) – психічне відображення у формі безпосереднього переживання життєвого змісту явищ і ситуацій.

Емоції моральні – стан людини, який відображає її ставлення до навколишнього світу, до інших людей, до самої себе та результатів своєї діяльності.

Есе – прозовий твір невеликого обсягу й вільної композиції, виражає

індивідуальні враження та міркування з конкретного приводу чи питання і явно не претендує на визначальну або вичерпну трактування предмета.

Етика (з лат. *ethica* – звичай) – наука про мораль, природу, структуру й особливості походження та розвитку моральних норм і взаємин між людьми в суспільстві. Термін також часто вживається як визначення норм поведінки, сукупності моральних правил певної суспільної чи професійної групи. Етимологічно слово «етика» не пов'язане зі словом «етикет».

Етика ділових стосунків – система універсальних та специфічних моральних вимог та норм поведінки, що реалізуються в одній із сфер суспільного життя – професійній діяльності; базується на загальнолюдських нормах та правилах поведінки, однак має декотрі відмінні особливості.

Етика керівника – система норм моральної поведінки керівника, що заснована на розумінні та урахуванні психології працівників, вихованні особистості, культурі поведінки та умінні управляти своїми почуттями, емоціями у процесі особистих взаємостосунків з підлеглими, вищими керівниками та колегами.

Етичний кодекс учителя – система норм і правил поведінки та діяльності педагога, що базуються на гуманістичних засадах, загальнолюдських цінностях та принципах біоетики.

Етнопедagogіка – галузь педагогіки, яка вивчає специфіку народного виховання, накопичений і відображений у національній культурі, народних традиціях, звичаях, фольклорі досвід виховання; аналізує взаємозв'язки та взаємо впливи педагогіки й етнічних освітньо-виховних систем. В Е. загальнолюдські надбання трудового, етичного, естетичного виховання втілюються в системі виховання цього народу.

Ефективність системи менеджменту – показник, що характеризується співвідношенням витрат на здійснення управлінських функцій і результатів діяльності організації.

Є

Європейська інтеграція – процес політичної, юридичної, економічної (а у деяких випадках – соціальної та культурної) інтеграції європейських держав, зокрема й частково розташованих у Європі. На сьогодні Є. і. досягається в основному за рахунок розширення Європейського Союзу та Ради Європи. Є. і. – складний та суперечливий соціально-економічний процес налагодження тісного співробітництва європейських держав. Є одним з проявів провідної тенденції сучасного історичного розвитку – посилення всебічної взаємозалежності держав, передусім в економічній сфері, та подальшого зближення цивілізаційно споріднених країн.

Європейська рамка кваліфікацій для навчання протягом життя (European Qualifications Framework for Lifelong Learning, EQF LLL) – рекомендований у 2008 році Європейським Парламентом і Радою Європейського Союзу загальний системний опис восьми кваліфікаційних рівнів, які охоплюють увесь спектр кваліфікацій, отриманих у процесі формальної, неформальної, інформальної освіти, зокрема загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти. Рамка є інструментом для кращого розуміння, порівняння, ідентифікації та визнання наявних і впровадження нових кваліфікацій у різних країнах Європи, сприяє мобільності громадян між країнами й навчанню протягом життя. Кожен кваліфікаційний рівень описується в термінах результатів навчання, які визначаються через знання, уміння і компетентності.

Європейський дослідницький простір – система програм та політичних інструментів, що об'єднує інституційне середовище досліджень і розробок держав – учасниць Європейського Союзу та асоційованих членів з метою розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва, вільного трансферу знань, мобільності дослідників.

Єдина державна електронна база з питань освіти – автоматична система, функціями якої є збір, верифікація, оброблення, зберігання та захист інформації про систему освіти.

Ж

Життєва позиція – спосіб самореалізації особистості у суспільстві; психологічні, моральні і вольові координати особистості в системі міжособистісних стосунків, суспільних відносин. Життєва програма особистості – цілісна картина накресленого нею життєвого шляху, ідеальний образ основних цілей та результатів життєдіяльності. Програма фіксує фундаментальні життєві цілі суб'єкта і може бути зорієнтована на перспективу без точного визначення термінів її виконання. Конкретизується в життєвих планах. Ж. п. о., забезпечуючи послідовність і впорядкованість системи цілей та планів на різних стадіях життєвого шляху, виражає активний творчий компонент у ставленні особистості до свого майбутнього.

Життєве кредо – стисло визначений зміст життя особистості, коротко сформульований принцип її життя.

Життєве самовизначення – специфічна форма суб'єктно-об'єктної взаємодії, в якій особистість виступає справжнім суб'єктом життєвого процесу, тобто свідомо залучається у хід подій, опосередковуючи його творчим ставленням до життя і беручи на себе відповідальність за свої вчинки і дії як їх автор.

Життєвий вибір – ухвалення і практична реалізація рішення щодо важливих проблем власного життя.

Життєві плани – система попередніх планів людини на майбутнє, які існують у вигляді прийнятих рішень та психологічних установок і в подальшому підлягають здійсненню. Життєві цілі та плани визначають спрямованість життєвого шляху, «магістральну лінію» життя, на якій особистість вважає за необхідне сконцентрувати свою енергію та зусилля.

Журнал електронний – окремий реєстр системи електронного документообігу установи, що містить записи про зареєстровані документи, об'єднані за певною ознакою або групою ознак.

3

Забезпечування якості – складова управління якістю, зосереджена на створюванні впевненості в тому, що вимоги щодо якості буде виконано.

Заклад вищої освіти акредитований – заклад вищої освіти, за яким визнається право проводити освітню діяльність, пов'язану із здобуттям вищої освіти та кваліфікації, за напрямами й спеціальностями відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів, не менше двох третин з яких акредитовані. Акредитації підлягає рівень здатності закладу вищої освіти певного типу проводити освітню діяльність, пов'язану із здобуттям вищої освіти та кваліфікації (рівень акредитації); напрям, за яким отримано право проводити освітню діяльність і спеціальність відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня, за якою заклад вищої освіти певного типу отримав право проводити освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям вищої освіти та кваліфікації.

Заклад загальної середньої освіти – заклад освіти, основним видом діяльності якого є освітня діяльність у сфері загальної середньої освіти.

Заклад освіти – юридична особа публічного чи приватного права, основним видом діяльності якої є освітня діяльність.

Заклад позашкільної освіти – складник системи позашкільної освіти, яка надає знання, формуючи навички та компетентності за інтересами, забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації та інтелектуальний, духовний і фізичний розвиток, підготовку до активної професійної та громадської діяльності, створює умови для соціального захисту та організації змістовного дозвілля відповідно до здібностей, обдарувань та стану здоров'я вихованців (учнів) і слухачів.

Заклад спеціалізованої позашкільної освіти – заклад позашкільної освіти, що надає спеціалізовану освіту мистецького, спортивного, військового або наукового спрямування.

Заохочення – метод мотивації, протилежний покаранню. Являє собою похвалу, нагороду, те, чим заохочують когось (оголошення подяки, вручення почесної грамоти, преміювання, нагородження цінним подарунком). До

працівників можуть застосовуватись будь-які заохочення, що містяться в затверджених трудовими колективами правилах внутрішнього трудового розпорядку.

Засоби інформатизації – електронні обчислювальні машини, програмне, математичне, лінгвістичне та інше забезпечення, інформаційні системи або їхні окремі елементи, інформаційні мережі й мережі зв'язку, які використовуються для реалізації інформаційних технологій.

Засоби навчання – обов'язковий елемент оснащення навчальних кабінетів і їхнього інформаційно-предметного середовища, а також найважливіший компонент навчально-матеріальної бази шкіл різних типів і рівнів. Терміну «Засоби навчання» відповідають еквіваленти: «навчальне обладнання», «навчально-наочні та навчальні посібники», «дидактичні засоби».

Засоби навчання мультимедійні – дидактичні засоби, що поєднують кілька різних засобів передачі інформації за допомогою комп'ютера, компонентами яких є текст, звук, графіка, анімація, відео.

Здобувачі освіти – вихованці, учні, студенти, курсанти, слухачі, стажисти, аспіранти (ад'юнкти), докторанти, інші особи, які здобувають освіту за будь-яким видом та формою здобуття освіти.

Зміст освіти – система знань, практичних умінь і навичок, досвіду творчої діяльності, світоглядних ідей, якими учні оволодівають у процесі навчання; педагогічно адаптований соціальний досвід людства, тотожний за структурою людській культурі в усій її повноті.

Зосередженість – властивість свідомості, без якої неможливе цілеспрямоване пізнання об'єктивної дійсності, свідома людська діяльність і повноцінне спілкування.

Зосередженість – спрямованість або зібраність (думок, уваги), заглибленість у свої думки й почуття, у власний душевний світ; властивість уваги, яка означає не тільки відволікання від другорядного, а й гальмування побічних стимулів, які не стосуються провідної діяльності.

I

Ігрова компетентність – це здатність дитини до вільної, емоційно насиченої, спонтанної активності з власної ініціативи, в якій реалізується можливість застосування наявних і освоєння нових знань та особистісного розвитку через прагнення дитини до участі в житті дорослих шляхом реалізації інтересів в ігрових та рольових діях в узагальненій формі.

Ідеал – взірць досконалості, образ бажаного і уявлюваного майбутнього, приклад, взятий особистістю за зразок поведінки.

Ідеалізація – процес конструювання в уяві понять про об'єкти, які не існують у дійсності, але які мають певні прообрази в реальному світі.

Ідентифікація – в соціальній психології, уподібнення себе іншому.

Ідентифікація – процес ототожнення (уподібнення) себе з іншим індивідом або групою, основою якого є емоційний зв'язок; набуття, засвоєння цінностей, ролей, моральних якостей іншої людини, особливо батьків; копіювання суб'єктом думок, почуттів, дій іншої людини, яка є моделлю.

Імідж – враження, яке особистість або організація справляють на людей і яке фіксується в їх свідомості у формі певних емоційно забарвлених стереотипних уявлень.

Імідж педагогічний (з англ. *image*) – професійний образ, який створює вчитель відповідно до його уявлень про зовнішній вигляд, поведінку і характер діяльності в заданій ситуації.

Імпровізація педагогічна (від лат. *improvisio* – несподіваний, раптовий) – діяльність учителя чи вихователя, що здійснюється в ході педагогічного спілкування без попереднього обдумування.

Індивідуальність – неповторне співвідношення особистих рис та особливостей людини (характер, темперамент, здібності, особливості протікання психічних процесів, сукупність почуттів тощо), що утворюють її своєрідність, відмінність від інших людей.

Індивідуальна активність – (комунікативна, пізнавально-пошукова або ігрова) в соціальних мережах завжди або безпосередньо, або опосередковано

передбачає спілкування.

Індивідуальна ідентичність в Інтернеті – синхронізація і координація сприйняття і поведінки користувачів, реалізована через цінності та норми Мережі.

Індивідуальна освітня траєкторія – персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання. Індивідуальна освітня траєкторія в закладі освіти може бути реалізована через індивідуальний навчальний план.

Індивідуальна програма розвитку – документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, закріплює перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/послуг для розвитку дитини та розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків дитини з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання.

Індивідуальне навчальне заняття – заняття з одним учнем чи студентом з метою підвищення рівня його знань та розкриття потенційних творчих здібностей.

Індивідуальний навчальний план – документ, що визначає послідовність, форму і темп засвоєння здобувачем освіти освітніх компонентів освітньої програми з метою реалізації його індивідуальної освітньої траєкторії та розробляється закладом освіти у взаємодії із здобувачем освіти за наявності необхідних для цього ресурсів.

Індикатор – показник, що відображає хід процесу або стан об'єкту спостереження, його якісні або кількісні характеристики у формі, зручній для сприйняття людиною.

Інклюзивне навчання (від англ. *inclusion* – включення) – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації,

врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників.

Інклюзивне освітнє середовище – сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей.

Інклюзивне освітнє середовище (від англ. *inclusion* – включення) – сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей.

Інноватика – наука про оновлення освіти, теорії інноваційних процесів, учення про створення, сприйняття, оцінку, засвоєння та застосування педагогічних інновацій в їх органічному поєднанні.

Інновації – зміни змісту системи. У педагогічній інтерпретації І. означають нововведення в педагогічній системі, що поліпшують розвиток (перебіг) і результати навчально-виховного процесу; актуально значущі й системні утворення, які виникають на основі різноманітних ініціатив і нововведень, що стають перспективними для еволюції освіти і позитивно впливають на її розвиток; створення, розповсюдження і застосування нововведення, що задовольняє потреби людини і суспільства.

Інновації в освіті – процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану.

Інноваційний процес – це комплексна діяльність зі створення, освоєння, використання і розповсюдження нововведень.

Інноваційна діяльність – діяльність, спрямована на пошук можливостей, які забезпечують практичне використання наукового, науково-технічного результату та інтелектуального потенціалу з метою одержання нового чи поліпшеного продукту, способу його виробництва та задоволення суспільних потреб у конкурентоспроможних товарах і послугах.

Інноваційна освітня діяльність – одна з форм інвестиційної діяльності, що забезпечує розробку, розповсюдження, застосування інновації у системі освіти з метою її вдосконалення або оновлення і характеризується процесами: виявлення інноваційної ініціативи, створення, апробації, розповсюдження, освоєння, збереження та експертизи освітньої інновації.

Інноваційна стратегія – один із засобів досягнення цілей організації, який відрізняється від інших засобів своєю новизною, передусім для даної організації, для галузі ринку, споживачів, країни в цілому.

Інноваційний менеджмент – самостійна галузь управлінської науки та професійної діяльності, яка спрямована на формування й забезпечення умов інноваційного розвитку будь-якої організації; сукупність економічних, мотиваційних, організаційних і правових засобів, методів і форм управління інноваційною діяльністю конкретного об'єкта управління з метою одержання оптимальним шляхом економічних результатів цієї діяльності.

Інноваційний процес – послідовність творчих актів, які в сукупності приводять до появи соціально значущого нововведення.

Інституційна акредитація – оцінювання якості освітньої діяльності закладу вищої освіти, що проводиться за його ініціативою Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти у співпраці з експертами різних рівнів.

Інструмент управління знаннями – сукупність технічних рішень для виявлення, зберігання, передачі, структуризації, обробки, перетворення, поширення та проведення інших операцій із знаннями та інформацією, якщо це необхідно для ефективної діяльності спільноти; сукупність організаційних методів і рішень, що дозволяють створити умови для ефективного обміну знаннями та інформацією.

Інтегрований урок – урок, на якому вивчають складні питання, що є предметом розгляду різних навчальних дисциплін, наприклад мови й літератури, мови й історії, літератури та образотворчого мистецтва й музики. Інтегровані маркетингові комунікації – це взаємодія всіх форм комплексу комунікацій, при

якому кожна із форм повинна бути інтегрована з іншими інструментами маркетингу і підкріплена ними для досягнення максимальної ефективності.

Інтелект – 1) система психічних процесів, що забезпечує реалізацію здатності людини оцінювати ситуацію, приймати рішення і регулювати поведінку; 2) (від лат. *intellectus* - розум, глузд) розумові здібності людини.

Інтелектуальна власність – авторське право на використання патентів, ліцензій, товарних знаків, програмного забезпечення.

Інтелігент – людина, належна до інтелігенції, люди розумової праці, що заняті у різних галузях культури, освіти, науки, охорони здоров'я, виробництва, і мають для цього відповідну освіту.

Інтелігентність – високий рівень розумового розвитку і моральної культури особистості; виявляється в обізнаності й глибині знань людини, багатстві її внутрішнього світу і високій культурі поведінки.

Інтерактив - візуальне відображення активних, пасивних посилань; чітке позначення місцезнаходження користувача. Наприклад: за посиланням з кожної сторінки завантажується поштова програма (бланк листа для зворотного зв'язку). Інтерактивні web-сайти та web-додатки InterNet магазини, гральні портали, Flash-сайти; інтерактивні засоби сайтів: форум, блог, гостьова книга. «Інтерактив» як технологічна вимога: обов'язкова візуальна підтримка дій користувача. Інтерактивність є одним з основних параметрів, які використовують при оцінці сайтів (поряд зі змістом, структурою і навігаційними функціями, дизайном та інтерфейсом користувача, функційністю та загальним враженням).

Інтерактивне навчальне середовище – складається із взаємопов'язаних інформаційних процесів, кожний з яких містить певний набір процедур, що реалізуються за допомогою інформаційних операцій та працює як система, функціонування кожного елементу якої підпорядковується загальній меті функціонування – одержання якісного інформаційного продукту або послуги з початкового інформаційного ресурсу відповідно до поставленого завдання.

Інтерв'ю – метод збирання первинної інформації в педагогічних дослідженнях.

Інтереси – сконцентрованість діяльності людини на тому предметі, який здатний задовольнити ту чи іншу її потребу; вибіркова спрямованість людини на певний об'єкт чи діяльність, викликана позитивним, зацікавленим ставленням, емоційною привабливістю.

Інтоніція (від лат. *intono* – голосно вимовляю) – термін у психолінгвістиці, що характеризує певний ритмомелодійний лад мовлення. Виявляється у підвищенні або пониженні тону при вимові.

Інтроверсія (від лат. *intro* – всередину, *versio* – повертати) – спрямованість, в силу організації нервових процесів, відчуттів, переживань та інтересів індивіда, на свій власний внутрішній світ. Осіб, для яких характерна інтроверсія, називають інтровертами.

Інтуїція – пізнання на основі узагальненого ряду високоавтоматизованих розумових навичок.

Інформальна освіта (самоосвіта) – освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям. Результати навчання, здобуті шляхом неформальної та/або інформальної освіти, визнаються в системі формальної освіти в порядку, визначеному законодавством.

Інформаційна система – організаційно-технічна система, в якій реалізується технологія обробки інформації з використанням технічних і програмних засобів.

Інформаційно-комунікаційні (цифрові) технології дистанційного навчання – технології створення, накопичення, зберігання та доступу до електронних освітніх ресурсів з навчальних предметів 38 (інтегрованих курсів), а також забезпечення організації та супроводу освітнього процесу за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення та засобів інформаційно-комунікаційного зв'язку, у тому числі мережі Інтернет.

Е

Его – за теорією психоаналізу, та частина людської особистості, яка усвідомлюється як власне «Я» і знаходиться в контакті з навколишнім світом за допомогою сприйняття; «ego» здійснює планування, оцінки, запам'ятовування та іншими шляхами реагує на вплив фізичного й соціального оточення.

Егоїзм – морально-психологічна риса особи; полягає в надмірній зосередженості на своєму «Я», замкненості у вузькому світі своєї індивідуальності.

Експеримент – метод наукового пізнання, що полягає в цілеспрямованому вивченні будь-якого явища дійсності в контрольованих і керованих умовах; метод психологічного дослідження, специфіка якого полягає в тому, що в ньому продумано створюється штучна ситуація, у якій досліджувана властивість проявляється найбільше, тож її можна точніше і легше оцінити.

Експерти – особи, що мають вищу педагогічну освіту та/або професійну кваліфікацію педагогічного працівника, практичний досвід роботи у закладі освіти не менше ніж 5 років і пройшли відповідне навчання, організоване Державною службою якості освіти України.

Емоція – психічний стан, який виражає суб'єктивне ставлення людини до навколишнього світу, людей, подій чи самої себе; переживання людиною свого ставлення до дійсності, стан збудження чи хвилювання, що проявляється через сильні почуття і, зазвичай, імпульси щодо певної форми поведінки.

Ерудиція – глибока обізнаність, начитаність, знання літератури і проблематики в певній галузі науки.

Етика професійна – кодекс правил, що визначає поведінку спеціаліста; норми, які відповідають існуючим законам та відомчим нормативним документам, професійним знанням, стосункам у колективі, глибокому усвідомленню моральної відповідальності за виконання професійних обов'язків.

Ефективність системи менеджменту – показник, що характеризується співвідношенням витрат на здійснення управлінських функцій і результатів діяльності організації.

К

Кадри – основний (штатний) склад працівників закладу, підприємства, організації, галузі діяльності; усі постійні працівники; основний людський ресурс організації, що визначає в першу чергу успіх її діяльності.

Кадрова політика – розрахована на тривалу перспективу лінія вдосконалення кадрів, генеральний напрямок у роботі з персоналом, що визначається сукупністю найбільш важливих, принципових положень і установок, виражених у державних рішеннях.

Кар'єра – професійний шлях до успіху по службових сходах до престижного соціального статусу і положення у суспільстві.

Кар'єризм – намагання зробити кар'єру, не рахуючись з інтересами громадської справи; гонитва за особистими успіхами.

Кваліфікація – здатність виконувати завдання та обов'язки відповідної роботи. К. визначається рівнем освіти й спеціалізацією. Необхідний рівень освіти досягається завдяки реалізації освітніх, освітньо-професійних та освітньо-наукових програм підготовки й має загалом відповідати колу та складності професійних завдань та обов'язків.

Кваліфікація освітня – визнана закладом освіти чи іншим уповноваженим суб'єктом освітньої діяльності та засвідчена відповідним документом про освіту сукупність установлених стандартом освіти й здобутих особою результатів навчання (компетентностей).

Кваліфікація професійна – визнана кваліфікаційним центром, суб'єктом освітньої діяльності, іншим уповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих компетентностей (результатів навчання), що дозволяють виконувати певний вид роботи або здійснювати професійну діяльність.

Квест – ігрова групова форма змагань для команд чи окремих гравців, які мають виконувати заздалегідь підготовлені завдання. Учасники мають «розшифрувати» певне місце на вказаній території (на вулицях міста, шкільному

підвір'ї чи в музейній залі), виконати в цьому місці певні дії або отримати підказку (інструкцію, код), щоб виконати наступне завдання.

Кейс-метод – метод активного проблемно-ситуативного аналізу, заснований на навчанні шляхом вирішення конкретних завдань-ситуацій.

Керівник – особа, на яку офіційно покладено функції управління організацією, колективом; працівник органу освіти, який володіє правом приймати рішення, впливаючи на функціонування та розвиток керованого об'єкта.

Керівництво – мистецтво впливати на інших для досягнення певної мети; рівень соціального управління, коли розробляються найбільш загальні та принципові рішення, визначаються перспективні цілі, які необхідно досягнути тією чи іншою системою управління, виробляються засоби для досягнення поставленої мети і визначається послідовність виконання більш конкретних, часткових завдань.

Класифікація методів – класифікація, що передбачає групування методів навчання залежно від джерел інформації, логіки мислення, рівня самостійності в процесі пізнання.

Коворкінг (з англ. *co-working* – спільно працювати): 1) гнучка організація робочого простору для формування спільноти учнів, їхньої внутрішньої культури; можливість спілкуватись, обмінюватись ідеями, співпрацювати та допомагати одне одному; 2) у вузькому значенні – колективний офіс.

Когнітивна сфера особистості (з лат. *cognitio* – знання, пізнання) – пізнання і перетворення людиною навколишнього світу.

Колектив – сукупність людей, об'єднаних спільною діяльністю, спільними інтересами, метою, проектом. Група людей, пов'язаних спільною працею в одній організації, установі, на підприємстві тощо.

Колективний договір – угода, яка укладається між власником або вповноваженим органом (особою) та одним або кількома профспілковими чи іншими вповноваженими на представництво трудовим колективом органами, а вразі відсутності таких органів – представниками трудящих, обраними та

вповноваженими трудовим колективом.

Комп'ютерно орієнтоване навчальне середовище – відкрите або закрите ІКТ-навчальне середовище педагогічних систем, основними дидактичними функціями якого є педагогічно доцільне координоване й інтегроване використання комп'ютерно орієнтованих засобів навчання, електронно освітніх ресурсів і сервісів, відкритих або закритих інформаційно-комунікаційних мереж, орієнтованих на потреби учасників навчального процесу.

Компетентнісний підхід – спрямованість освітнього процесу на досягнення інтегральних результатів у навчанні, якими є загальні (базові, ключові) і спеціальні (предметні) компетентності тих, хто навчається. Загальні (базові, ключові) компетентності забезпечують наступність і послідовність навчання протягом усього життя людини, вони поступово поглиблюються й збагачуються залежно від рівня освіти. У вищій освіті та професійній підготовці виділяють, крім загальних (базових, ключових), професійні (пов'язані зі спеціальністю) та фахові (пов'язані зі спеціалізацією) компетентності.

Компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність.

Компетентність керівника – наявність у керівника спеціальної освіти, широкої загальної й спеціальної ерудиції, постійне підвищення ним своєї науково-професійної підготовки.

Компетентність керівника навчального закладу – сукупність особистісних якостей керівника, де розкривається зміст даної властивості особистості з позиції сучасної управлінської, педагогічної діяльності керівника освітнього закладу.

Компетентність ключова – спеціально структурований комплекс характеристик (якостей) особистості, що дає можливість їй ефективно діяти в різних сферах життєдіяльності й належить до загальногалузевого змісту освітніх стандартів.

Компетенція (з лат. *competentia*, від *competere* – відповідаю): 1) відчужена від суб'єкта, наперед задана соціальна норма(вимога) до професійної компетентності працівника, необхідна для його якісної продуктивної діяльності. Компетенції встановлюють набір системних характеристик для проектування ідеальних моделей та вимірників професійної компетентності працівників; визначають, що саме повинні вміти робити працівники відповідно до конкретних посад, і встановлюють стандарти, яким мають відповідати набуті працівниками професійні компетентності; 2) сукупність завдань, повноважень, функцій, прав та обов'язків державного органу або посадової особи, що визначаються нормативно-правовими державними актами чи локальними актами організації.

Компетенція освітня – сукупність взаємопов'язаних смислових орієнтацій, знань, умінь, навичок і досвіду діяльності учня, необхідних для здійснення особистісної і соціально значущої продуктивної діяльності стосовно об'єктів реальної дійсності.

Контракт – правовий документ, що засвідчує певну домовленість між організацією та працівником про умови спільної виробничої і творчої діяльності.

Контроль за роботою школи – вид управлінської діяльності, покликаний виконувати роль (функцію) зворотного зв'язку між системами управління школою й елементами школи як об'єкта управління.

Контролювання якості – складова управління якістю, зосереджена на виконванні вимог щодо якості.

Конфлікт – процес різкого загострення суперечностей і боротьби двох чи більше сторін - учасників у розв'язанні проблеми, що має особистісну значимість для кожного з його учасників; зіткнення протилежних, несумісних тенденцій у свідомості однієї людини у міжособистісних відносинах індивіда чи груп людей, пов'язане з гострими негативними емоційними переживаннями; крайнє загострення суперечностей; зіткнення осіб, їхніх інтересів, потреб, оцінок рівня прагнень, домагань тощо при способах їх залагодження на фоні емоційних станів.

Конфліктна ситуація – складна ситуація, що складається з об'єкта та

учасників конфлікту різної спрямованості, і в якій один або декілька опонентів, наближаючись до своєї мети, віддаляють інших від своїх цілей, ускладнюють або роблять просто неможливим їх досягнення.

Коучинг – система принципів та прийомів, що сприяють розвитку потенціалу особистості чи групі людей, що спільно працюють, а також забезпечують максимальне розкриття та ефективну реалізацію їхнього внутрішнього потенціалу, допомагають у навчанні керування своїми психофізичними резервами.

Критерій – підстава для оцінки, визначення або класифікації чогось; мірило.

Культура управління – теорія ефективного застосування управлінської системи, структури (наприклад, як організувати систему управління освітою, щоб за її допомогою впливати на розвиток освіти в потрібному напрямі); теорія раціональної організації роботи апарату управління, застосування найбільш ефективних засобів, форм і методів праці, розкриття ролі культурного елемента в цьому процесі; теорія управління як важливої соціальної функції та свідомого і власного впливу як на окремих людей, так і на всю спільноту для досягнення конкретної мети; сукупність теоретичних і практичних положень, принципів і норм, що мають загальний характер і відносяться тією чи іншою мірою до різних аспектів людської діяльності; система знань про управлінську практику як культурний феномен, сукупність науки і мистецтва управління, рекомендацій, узагальнень об'єкта управління, які мають науково-практичну цінність і органічно, системно пов'язані між собою.

Курс навчальний електронний – це комплекс навчально-методичних матеріалів та освітніх послуг, створених для організації індивідуального й групового навчання з використанням дистанційних технологій.

Курси онлайн – комплекс програмно-технічних засобів, методик та організаційних заходів, які дозволяють забезпечити доставку освітньої інформації учням за допомогою мережі, а також перевірку знань, здобутих у межах курсу навчання.

Л

Ліберальний стиль керівництва (*поблажливий*) – характеризується відсутністю ініціативи, активної участі керівника в управлінні колективом, постійним чеканням вказівок вищого керівництва, небажанням приймати на себе відповідальність за рішення та їх наслідки, коли вони небажані; працівники надані самі собі, мають повну свободу приймати самостійні рішення з основних виробничих завдань.

Лідер (з англ. *leader* – той, хто веде, перший) – член групи з найвищим соціальним статусом, згідно з яким інші члени групи визнають за ним право ухвалювати рішення в значущих ситуаціях. Л. може бути: формальним – офіційно призначеним, юридично узаконеним; неформальним – реально прийнятим колективом/соціумом.

Лідерство – соціально-психологічний феномен внутрігрупового розвитку, який характеризує відносини домінування і підпорядкування в групі. Основні підходи до його тлумачення: різновид влади, специфікою якої є спрямованість зверху донизу, а також те, що її носієм виступає не більшість, а одна людина або група осіб; управлінський статус, соціальна позиція, пов'язана із прийняттям рішень, керівна посада, «становище в суспільстві, що характеризується здатністю особи, яка це становище посідає, скеровувати й організувати колективну поведінку деяких або всіх його членів»; вплив на інших людей.

Лицей – заклад середньої освіти III ступеня (або структурний підрозділ іншого закладу освіти), що забезпечує профільну середню освіту.

М

Магістр (лат. *magister* – наставник, учитель) – освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти внаслідок успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми. Ступінь М. здобувається за освітньо-професійною або за освітньо-науковою програмою.

Майстерність (педагогічна) – частина педагогічного мистецтва, що виражається у досконалому володінні педагогічними методами і прийомами, усім арсеналом педагогічних умінь і навичок, що забезпечують практичне втілення педагогічного мистецтва в процесі формування особистості.

Маркетинг освітніх послуг – діяльність, яка реалізує універсальні функції маркетингу в освітньому просторі й характеризується специфікою форм і методів. Здійснюється через два основні підходи. Перший підхід (загально маркетингові рішення, що акцентують особливості освітніх послуг) передбачає створення стійкої позитивної репутації (іміджу) освітнього закладу й підтримання його марки (бренду). Досягнення цих цілей є основою становлення і підтримки атмосфери довіри з учнями, а також громадськістю загалом.

Маркетингова діяльність закладу освіти – діяльність, спрямована на вивчення запитів (пропозицій) споживачів та їх формування у майбутньому на основі надання й отримання освітніх послуг з метою розвитку особистості споживача й піднесення освіти як соціальної цінності.

Маркетингові інтернет-технології – це комплекс соціальних та управлінських процесів, які спрямовані на якнайповніше задоволення потреб споживачів у мережі Інтернет при формуванні пропозиції та системи обміну товарів і послуг за допомогою інформаційних комунікаційних технологій.

Медіаграмотність – рівень медіа-культури, який стосується вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе та спілкуватися за допомогою медіа-засобів, свідомо сприймати й критично тлумачити інформацію, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, тобто розуміти реальність, сконструйовану медіа-джерелами, осмислювати владні

відносини, міфи й типи контролю, які вони культивують.

Менеджер в освіті – людина, яка професійно здійснює функції керівника на основі сучасних наукових методів управління.

Менеджмент в освіті – комплекс принципів, методів, організаційних форм та технологічних прийомів управління освітнім процесом, спрямований на підвищення його ефективності.

Менеджмент педагогічний – комплекс принципів, методів, організаційних норм і технологічних прийомів управління освітнім процесом, спрямований на підвищення його ефективності.

Метод – спосіб досягнення мети чи розв’язання конкретного завдання.

Метод експертних оцінок – емпіричний метод дослідження, різновид опитування, пов’язаний із залученням до оцінки досліджуваних явищ, процесів найбільш компетентних людей, думки яких, що доповнюють і перевіряють один одного, дозволяють досить об’єктивно оцінити досліджуване явище.

Метод навчання – шлях навчально-пізнавальної діяльності учнів до результатів, визначених завданнями навчання. Процес навчання реалізується шляхом взаємодії діяльності учителя (викладання) і діяльності учня (учіння).

Метод проєктів – комплексний метод навчання, який дозволяє будувати навчальний процес, виходячи з інтересів учнів, що дає можливість учню виявити самостійність у плануванні, організації та контролі своєї навчально-пізнавальної діяльності, результатом якої є створення певного продукту чи явища. В основі методу лежить розвиток пізнавальних, творчих інтересів учнів, їх умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного мислення. Метод проєктів орієнтований на самостійну діяльність учнів – індивідуальну, парну, групову. Роль учителя – ретельне планування роботи: докладне структурування змістової частини проєкту із зазначенням поетапних результатів і термінів їх представлення.

Методи самоосвіти – способи систематичної самостійної роботи, які спрямовані на поглиблення, розширення і більш міцне засвоєння знань. До найвідоміших методів самоосвіти відносять: самостійне вивчення літератури,

самостійне виконання практичних завдань, самостійну роботу за удіовізуальними засобами, самотренування, самостійне виконання вправ тощо.

Методи управління – сукупність способів і прийомів впливу на колектив працівників та окремих виконавців з метою досягнення встановлених цілей

Методика – сукупність технічних прийомів, за допомогою яких здійснюється конкретне втілення методу, спрямованого на дослідження певного явища бо уточнення чи верифікацію (доказ того, що вірогідний факт або твердження є істинним) знань про досліджуваний об'єкт.

Модель навчання – схема або план дій педагога щодо здійсненні освітнього процесу. Її основу становить переважний характер діяльності учнів (репродуктивний або продуктивний), яку організовує, вибудовує вчитель.

Модель педагогічна – зображення або опис певного педагогічного явища чи процесу, що досліджуються як їх аналог.

Моделювання – 1) процес творчого відтворення тільки істотних властивостей моделі як оригіналу, у якості якого виступає педагогічний досвід і науково обґрунтовані змістовні орієнтири; 2) творення ситуацій, максимально наближених до реальної школи, де від учителя вимагається знаходження оптимальних способів співробітництва з дітьми, манери поведінки.

Модератор – 1) особа, яка веде конференцію, семінар, диспут і слідкує за додержанням правил; 2) людина, яка відповідає за дотримання встановлених норм поведження на інтернет-ресурсах, частіше форумах; 3) людина, яка проводить соціологічні дослідження; 4) організатор роботи фокус-груп.

Модернізація освіти – стратегія реформування освіти, спрямована на забезпечення сучасної якості освіти на основі збереження її фундаментальності та відповідності актуальним і перспективним потребам особистості, суспільства й держави.

Моніторинг якості освіти (від англ. *monitoring*, від лат. *monitor* – той, хто наглядає, спостерігає) – це система послідовних і систематичних заходів, що здійснюються з метою виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості освіти в країні, на окремих територіях, у закладах освіти (інших суб'єктах

освітньої діяльності), встановлення відповідності фактичних результатів освітньої діяльності її заявленим цілям, а також оцінювання ступеня, на пряму і причин відхилень від цілей

Мораль – 1) система норм і принципів поведінки людей у ставленні одне до одного та до суспільства; 2) система норм суспільного життя, успадкована від попередніх поколінь та освячена релігією, традицією і звичаями.

Моральне виховання – процес формування системи якостей особистості відповідно до вимог суспільної моралі, моральної свідомості.

Мотив – спонукальна причина дії і вчинків людини (те, що штовхає до дії), яка безпосередньо пов'язана із задоволенням потреб; усвідомлена причина, яка обумовлює вибір дій і вчинків; предмет (матеріальний чи ідеальний), який спонукає до вибору дій.

Мотивація – система мотивів або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки.

Мультимедійні технології – технології, що дають можливість за допомогою комп'ютера інтегрувати, обробляти, відтворювати різноманітні типи сигналів, різні середовища, засоби та способи обміну відомостями. Використання мультимедійних технологій в навчанні реалізують декілька основних методів методичної діяльності, які традиційно поділяються на активні і пасивні принципи взаємодії учня чи студента з комп'ютером. Пасивні мультимедійні продукти розробляються для управління процесом представлення інформації (лекції, презентації, практикуми), активні – це інтерактивні засоби мультимедіа, які передбачають активну роль учня/студента, який самостійно обирає підрозділи в межах конкретної теми, визначаючи послідовність їх вивчення.

Н

Навички – 1) здатність виконувати певні дії автоматично, не застосовуючи по елементного контролю; 2) автоматизовані вміння.

Навчальна програма – затверджений Міністерством освіти і науки України документ, у якому подається характеристика змісту навчального матеріалу із зазначенням розділів, тем, орієнтовною кількістю годин на їх вивчення; пропонує вивчення матеріалу за лінійним або концентричним принципом.

Навчальна програма модельна – документ, що містить опис очікуваних результатів навчання з навчального предмета (інтегрованого курсу), перелік та послідовність вивчення тем навчального матеріалу, рекомендації щодо кількості годин на кожен тему, розподіл тем за роками навчання та кількістю годин, відведених на вивчення навчального предмета (інтегрованого курсу), рекомендований для використання в освітньому процесі в порядку, визначеному законодавством.

Навчальний план – один з нормативних документів закладу освіти, за допомогою якого здійснюється організація освітнього процесу. Н.п. містить розподіл залікових кредитів між дисциплінами, графік освітнього процесу, а також план освітнього процесу за семестрами, який визначає перелік та обсяг вивчення навчальних дисциплін, форми проведення навчальних занять і їхній обсяг, форми проведення поточного та підсумкового контролю, державної атестації.

Навчальний план індивідуальний – документ, що визначає послідовність, форму й темп засвоєння здобувачем освіти освітніх компонентів освітньої програми з метою реалізації індивідуальної освітньої траєкторії та розробляється закладом освіти у взаємодії зі здобувачем освіти за наявності необхідних для цього ресурсів.

Навчання – організована, двостороння діяльність, спрямована на максимальне засвоєння й усвідомлення навчального матеріалу і подальшого застосування отриманих знань, умінь і навичок на практиці; цілеспрямований

процес передачі та засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини

Навчання дистанційне – цілеспрямований процес передачі й засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчання в спеціалізованому середовищі, створеному за педагогічними й інформаційними технологіями.

Навчання інклюзивне – комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їхнього навчання в закладах загальної середньої освіти на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей (Концепція розвитку інклюзивної освіти).

Навчання корекційне – засвоєння знань про шляхи й засоби подолання недоліків психічного та фізичного розвитку й засвоєння способів застосування одержаних знань.

Наполегливість – вольова риса, що полягає у здатності тривало, не знижуючи активності, домагатись поставленої мети, незважаючи на труднощі та перешкоди.

Нарада – форма реалізації управлінських рішень, змістом якої є спільна робота певної кількості учасників управлінської діяльності.

Наслідування – особлива форма поведінки, яка полягає у відтворенні дій, рухів, вчинків, рис характеру, манери творчості інших осіб. Н. може бути як несвідомим, мимовільним, так і свідомим, цілеспрямованим.

Наставник – співробітник або інший індивід, який є зразком рольової моделі, ділиться з іншими цінними порадами відносно виконуваних ролей і стереотипів поведінки.

Науковий результат – нове наукове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях інформації. Науковий результат може бути у формі звіту, опублікованої наукової

статті, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття, проєкту нормативно-правового акту, нормативного документа або науково-методичних документів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить науковий складник тощо.

Науково-організаційна діяльність – діяльність, спрямована на методичне, організаційне забезпечення і координацію наукової, науково-технічної та науково-педагогічної діяльності.

Науково-технічні (експериментальні) розробки – науково-технічна діяльність, що базується на наукових знаннях, отриманих у результаті наукових досліджень чи практичного досвіду, та провадиться з метою доведення таких знань до стадії практичного використання. Результатом науково-технічних (експериментальних) розробок є нові або істотно вдосконалені матеріали, продукти, процеси, пристрої, технології, системи, об'єкти права інтелектуальної власності, нові або істотно вдосконалені послуги.

Неформальна освіта – освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присудженням професійних та/ або часткових освітніх кваліфікацій.

Нова українська школа – це ключова реформа Міністерства освіти і науки України у наш час. Головна мета – створити школу, у якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, а й вміння застосовувати їх у житті.

Новаторство – усе нове, прогресивне, що запроваджується в певній галузі людської діяльності; нове у творчій діяльності людей.

Нововведення – процес утілення та поширення нових видів продуктів, послуг, виробничих процесів, ідей, методів роботи, усього нового щодо організації або її середовища.

Норма – звичайний, узаконений, загальноприйнятий, обов'язковий порядок, стан і т. ін. ; зразок, правило поведінки людей у суспільстві.

Норми етичні – соціально й професійно значущі якості особистості та

О

Об'єднана територіальна громада (ОТГ) – адміністративно-територіальна одиниця в Україні, утворена відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад».

Обдарованість – якісно своєрідне поєднання здібностей, які забезпечують успішне виконання діяльності, широту людських можливостей (загальні здібності), розвинутий розумовий потенціал, сукупність задатків і талантів.

Оптимізація навчання (з лат. *optimus* – найкращий) – науково обґрунтований вибір і здійснення найкращого для поданих умов варіанта навчання з позиції вирішення його завдань і раціональності витрат часу учнів та викладача. Критеріями О.н. є: успішність оволодіння учнями знаннями, уміннями, навичками; ступінь відповідності результатів навчання вимогам програми навчання, а також максимальним можливостям кожного учня; відповідність витрат часу й зусиль викладача та учнів чинним нормативам.

Освіта – процес і результат удосконалення здібностей і поведінки особистості, при якому вона досягає соціальної зрілості та індивідуального зростання; цілеспрямована пізнавальна діяльність людей з отримання знань, умінь і навичок або щодо їх удосконалення.

Освітнє середовище – сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їх потреб і можливостей.

Освітній компонент (з англ. *educational component*) – самодостатня і формально структурована частина освітньої / навчальної програми (наприклад, курс, модуль, навчальна дисципліна, семінар, виробнича практика й т. ін.).

Освітній менеджмент – специфічний вид і мистецтво управлінської діяльності, що включає в себе комплекс принципів, методів, організаційних форм і технологічних прийомів управління освітніми системами різних типів і видів, спрямованих на їхнє становлення, ефективне функціонування і розвиток. Освітній менеджмент є складовою частиною соціального менеджменту, а також самостійною галуззю наукового знання, поява якої зумовлена необхідністю

забезпечення ефективного управління освітніми організаціями.

Освітня діяльність – діяльність суб'єкта освітньої діяльності, спрямована на організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу у формальній та/або неформальній освіті.

Освітня послуга – комплекс визначених законодавством, освітньою програмою та/або договором дій суб'єкта освітньої діяльності, що мають визначену вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання.

Освітня програма закладу освіти – документ, що містить комплекс освітніх компонентів, спланованих та організованих закладом освіти для досягнення учнями визначених цією програмою очікуваних результатів навчання, який розробляється і затверджується відповідно до цього Закону.

Освітня траєкторія індивідуальна – персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їхньої складності, методів і засобів навчання. Індивідуальна освітня траєкторія в закладі освіти може бути реалізована через індивідуальний навчальний план.

Особа з особливими освітніми потребами – особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту.

Особистість – системна соціальна якість, якої набуває індивід у предметній діяльності та спілкуванні, що характеризує рівень і якість вияву в нього суспільних відносин. Народившись як індивід, дитина завдяки спілкуванню з дорослими поступово засвоює соціальний досвід людства і приєднується до системи суспільних відносин, які впливають на її потреби, інтереси, світогляд, переконання, тобто розвивають її як особистість.

II

Пам'ять – пізнавальний психічний процес сприймання, запам'ятовування, збереження, відтворення та забування індивідом свого досвіду.

Партнерство – спосіб взаємодії і взаємин, організованих на принципах рівності, добровільності, рівнозначущості та доповнюваності учасників освітнього процесу. Навчальна взаємодія, заснована на партнерських відносинах, ставить дорослого й дитину в умови спільного пошуку, вільного вибору власних рішень задач, що виникають.

Педагог (з грецьк. – *вихователь*): 1) педагогічний працівник або самозайнята особа, яка провадить педагогічну діяльність; 2) особа, що займається викладацькою чи виховною роботою і має необхідну підготовку в цій царині.

Педагогічна діяльність – інтелектуальна, творча діяльність педагогічного (науково-педагогічного) працівника або самозайнятої особи у формальній та/або неформальній освіті, спрямована на навчання, виховання та розвиток особистості, її загальнокультурних, громадянських та/або професійних компетентностей.

Педагогічна рада закладу освіти – колегіальний орган управління закладом дошкільної, загальної середньої та вищої освіти I чи II рівня акредитації. Є дорадчим органом, створеним для вирішення основних питань діяльності освітнього закладу. Засідання педради проводяться вміру потреби, можуть мати фіксовану періодичність, але не менш як чотири рази на рік.

Педагогічний етикет – манера, сукупність правил і моделей поведінки вчителя в типових ситуаціях та обставинах, засвідчення її доречності та допустимості.

Педагогічний маркетинг – це вид діяльності, спрямований на вивчення освітнього середовища, створення та розвиток ринку освітніх послуг й стимулювання попиту на них. Передбачає комплексне вивчення соціального замовлення суспільства на освіту, можливий ступінь попиту на ті чи інші знання, на необхідний рівень підготовки учнів, форми навчання та можливість їх

удосконалення.

Педагогічний працівник – особа, яка провадить навчальну, виховну, методичну, організаційну роботу та іншу педагогічну діяльність, передбачену трудовим договором у формальній та/або неформальній освіті.

Педагогічний процес – спеціально організована, динамічна взаємодія педагога й дітей, спрямована на забезпечення їхнього навчання, виховання, розвитку.

Перевиховання – система виховних впливів педагога на вихованця з метою гальмування негативних проявів у поведінці й утвердження позитивних рис діяльності.

Переконання – раціональна, моральна основа діяльності особистості, яка дає змогу їй здійснювати певний учинок свідомо; тверда впевненість у чомусь, заснована на певній ідеї.

Перепідготовка – освіта дорослих, спрямована на професійне навчання з метою оволодіння іншою професією.

Підвищення кваліфікації – вид додаткової професійної освіти, оновлення та поглиблення здобутих раніше професійних знань, удосконалення ділових якостей працівників, задоволення їхніх освітніх потреб, пов'язаних з професійною діяльністю. Тривалість курсів П. к. залежно від їхньої цільової установки може варіюватись.

Підручник (посібник) електронний – електронне навчальне видання із систематизованим викладом навчального матеріалу, що відповідає освітній програмі, містить цифрові об'єкти різних форматів та забезпечує інтерактивну взаємодію.

Плагіат академічний (з нім. *plagiat*; з фр. *plagiat*; з лат. *plagiatus* – пограбування, *plagio* – грабувати) – видача чужого твору за свій або використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора.

План – документ, який визначає точний перелік запланованих до виконання робіт чи заходів, їхню послідовність, обсяг, виконавців і термін виконання.

План навчальний – нормативний документ, у якому визначено для кожного типу закладу освіти перелік навчальних предметів, порядок їх вивчення за роками, кількість годин на тиждень, відведених для їх вивчення, графік навчального процесу.

Планування – заздалегідь визначений порядок дій, які потрібні для досягнення поставленої мети; оптимальний розподіл ресурсів для досягнення поставленої мети; вид управлінської діяльності, спрямований на визначення цілей і майбутнього стану організації, а також ресурсів, потрібних для їх досягнення.

Повна загальна середня освіта – систематизована та передбачена відповідними державними стандартами сукупність результатів навчання і компетентностей, здобутих особою на рівнях початкової, базової середньої та профільної середньої освіти.

Позашкільна освіта – сукупність знань, умінь та навичок, що здобувають вихованці, учні й слухачі в закладах позашкільної освіти, інших суб'єктах освітньої діяльності за програмами позашкільної освіти.

Портфоліо педагога – опис у довільній формі освітніх та професійних здобутків педагога, який містить відомості про основні етапи навчання, професійного вдосконалення, включно з досягнутими результатами, інформацію про участь у проєктах, публікації, методичні розробки тощо. У портфоліо зазначаються основні напрями та завдання подальшого професійного вдосконалення, можуть міститись копії відповідних документів. Портфоліо розміщується на офіційному вебсайті закладу освіти, у якому працює педагог, у відкритому доступі або на вебсайті засновника закладу освіти.

Послуга освітня – комплекс визначених законодавством, освітньою програмою та/або договором дій суб'єкта освітньої діяльності, що мають певну вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання.

Прес-конференція – один зі способів спілкування з громадськістю через засоби масової інформації; захід, на якому повідомляють про якусь подію,

інформують про щось нове, суспільно важливе, коментують дискусійні питання чи просто налагоджують співпрацю з мас-медіа; одна з найпоширеніших форм спілкування установ, організацій, публічних осіб зі ЗМІ.

Прийняття управлінського рішення – вольовий акт формування послідовності дій, результатом яких є досягнення конкретної цілі на основі перетворення вихідної інформації.

Прикладні наукові дослідження – теоретичні та експериментальні наукові дослідження, спрямовані на одержання і використання нових знань для практичних цілей. Результатом прикладних наукових досліджень є нові знання, призначені для створення нових або вдосконалення наявних матеріалів, продуктів, пристроїв, методів, систем, технологій, конкретні пропозиції щодо виконання актуальних науково-технічних та суспільних завдань.

Примірник електронного документа – файл, який містить набір даних, тотожний оригіналу електронного документа.

Принципи управління – основні положення теорії управління, використання яких дозволяє здійснювати ефективне управління і досягати результатів із мінімальними затратами праці.

Прогрес – напрям розвитку до більш передового й досконалого, перехід від нижчого до вищого, зміни на ліпше (протилежність – регрес).

Професійна адаптація – комплексна система заходів, покликана сприяти процесу пристосування особистості до психологічних та організаційно-технічних особливостей професійної діяльності, успішному професійному становленню працівника, відповідності між його професійними намірами, інтересами, якостями і вимогами діяльності.

Професійна етика – норми поведінки, професійний кодекс моралі, характерні для людей конкретної професії. Особливого значення в суспільстві набули кодекси тих професій, об'єктом діяльності яких є безпосередньо людина чи стосунки між людьми. До представників таких професій (медик, педагог, психолог та ін.) ставляться підвищені ділові і моральні вимоги, вони мають зберігати професійну таємницю і не передавати особам, які не мають

повноважень на її отримання.

Професійна компетентність – досконале володіння людиною інструментарієм, засобами і продуктивними технологіями реалізації функціональних обов’язків.

Професійне вигорання – стійкий стан фізичного, емоційного та розумового виснаження суб’єкта праці, що супроводжується цинізмом і знеціненням професійних досягнень.

Професійно важливі якості – комплекс найважливіших індивідуально-психологічних особливостей людини, які визначають успішність освоєння професії та виконання професійної діяльності.

Професійна (професійно-технічна) освіта – складник системи освіти України, що є комплексом педагогічних та організаційно-управлінських заходів, спрямованих на забезпечення оволодіння громадянами знаннями, уміннями й навичками в обраній ними галузі професійної діяльності, розвиток компетентності та професіоналізму, виховання загальної і професійної культури. П.(п.-т.) о. здобувається в закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Професійне (професійно-технічне) навчання – складник професійної (професійно-технічної) освіти. П. (п.-т.) н. передбачає формування і розвиток професійних компетентностей особи, необхідних для професійної діяльності за певною професією у відповідній галузі, забезпечення її конкурентоздатності на ринку праці та мобільності, перспектив її кар’єрного зростання протягом життя.

Професіограма – характеристика вчителя, у якій відбито морально-психологічні риси, необхідні для навчальної та виховної роботи з дітьми, які слід розвивати в процесі самовиховання й виховання у стінах закладу вищої освіти, та різноманітні компетентності.

Професіоналізм управлінської діяльності – сукупність загальнотеоретичних, спеціальних управлінських і психологічних знань, умінь і навичок, якими повинен володіти керівник для ефективного її здійснення й корекції.

Р

Результативність системи менеджменту – здатність виконувати управлінські функції так, щоб організація могла досягати намічених цілей, оперативно реагуючи на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища

Результативність управління – цільова спрямованість системи управління організацією на створення потрібних, корисних речей, здатних задовольняти певні потреби, забезпечити досягнення кінцевих результатів, адекватних поставленим цілям.

Резюме – короткий висновок з основними положеннями доповіді, промови, наукової праці, дискусії.

Рейтинг (з англ. *rating*) – це числовий/порядковий показник успішності/популярності, який відображає важливість або вплив певного об'єкта чи явища.

Ресурс електронний – сукупність текстової, графічної, звукової, відео та іншої інформації, що створюються і використовуються в електронному форматі, містять дані й/або програми, зафіксовані в електронній формі на електронному носії, або в комп'ютерних системах і мережах.

Розвиток – процес, у результаті якого відбувається зміна якості чогось, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого; ступінь освіченості, культурності, розумової, духовної зрілості.

Розвиток особистості керівника – процес, під час якого він, засвоюючи соціальний, моральний, професійний досвід, набуває реального соціального, морального професійного статусу.

Розсудливість – обдуманість у вчинках, діях, старанне зваження всіх «за» і «проти».

Розум – здатність людини мислити, пізнавати, осмислювати оточуючу дійсність, установлювати зв'язки між явищами, формулювати судження про пізнані зв'язки і залежності.

Розуміння – погляд, знання, досвід у чомусь; уявлення про щось.

С

Самовизначення – усвідомлений вибір особистістю позиції у певній життєвій ситуації, виокремлене ставлення до чогось чи когось.

Самовиховання – 1) свідома діяльність людини, спрямована на вироблення і вдосконалення позитивних та подолання негативних своїх особистих якостей, на формування своєї особистості відповідно до поставленої мети. С. призначене укріплювати й розвивати здатність добровільно виконувати особисті обов'язки, а також обов'язки, засновані на вимогах соціальної групи.

Самоконтроль – уміння контролювати свої емоції, думки та поведінку. У результаті С. здійснюється вибір допустимих і найбільш прийнятих форм реагування на обставини навколишньої дійсності. Важливим моментом С. виступає самообмеження: здатність людини відмовитися від непродуктивних і несхвалюваних суспільством, колективом дій, учинків.

Самоосвіта – самостійна діяльність суб'єкта, спрямована на оволодіння новими знаннями, уміннями, навичками і на вдосконалення набутих.

Самооцінка особистості – оцінка людиною своїх якостей, себе, рівня успішності власної діяльності, сприйняття своєї особи іншими людьми, виходячи з системи цінностей людини.

Самооцінювання – процедура вивчення, оцінювання освітніх і управлінських процесів, що проводиться у закладі освіти з метою визначення ефективності функціонування внутрішньої системи та подальшого планування розвитку закладу.

Свідомість (з фр. *conscience*) – здатність людини пізнавати навколишній світ та саму себе за допомогою мислення і розуму, у результаті чого формується інтелект особистості.

Світогляд – система узагальнених знань про світ загалом, про місце у ньому людини, про її ставлення до світу.

Синтез – метод, який ґрунтується на мисленневому або практичному поєднанні виділених аналізом елементів чи властивостей предмета, явища в одне ціле.

Синхронний режим – взаємодія між суб'єктами очно-дистанційного навчання, під час якої всі учасники одночасно перебувають у вебсередовищі очно-дистанційного навчання (чат, аудіо-, відеоконференції, соціальні мережі).

Система – це множина елементів, які пов'язані між собою, є єдиним цілим, взаємодіють із зовнішнім середовищем та мають спільну мету. Наприклад, система дошкільної освіти, внутрішня система забезпечення якості освіти.

Система електронного документообігу установи – сукупність програмно-технічних засобів, призначених для автоматизації організації роботи з електронними документами у діловодстві установи.

Система менеджменту – сукупність взаємопов'язаних елементів організації, що взаємодіють між собою і зовнішнім середовищем для досягнення поставлених цілей на основі оптимального використання трудових, матеріальних, фінансових ресурсів.

Система освіти – сукупність складників освіти, рівнів і ступенів освіти, кваліфікацій, освітніх програм, стандартів освіти, ліцензійних умов, закладів освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності, учасників освітнього процесу, органів управління у сфері освіти, а також нормативно-правових актів, що регулюють відносини між ними.

Система управління дистанційним навчанням – програмне забезпечення, призначене для організації освітнього процесу та контролю за навчанням через інтернет та/або локальну мережу.

Смак естетичний – здатність особистості до індивідуального відбору естетичних цінностей та саморозвитку й самовиховання.

Соціально-психологічний клімат – система стосунків між членами організації у процесі виробництва та поза ним; рівень міжособистісних відносин, що виявляється як сукупність психологічних умов, які сприяють або заважають продуктивній діяльності особистості у групі; домінуючий настрій, морально-психологічна атмосфера, у якій виявляється властиве для членів групи ставлення до загальної справи і один до одного. Істотним показником соціально-психологічного клімату є рівень згуртованості групи.

Соціограма – графічна інтерпретація результатів соціометричного дослідження, яка у схематичній формі зображає цілісну картину внутрігрупових взаємин.

Соціометрія – метод оцінки міжособових взаємостосунків в групі, колективі. За допомогою методу С. можна встановити популярність (непопулярність) членів групи, вивчити типологію поведінки людей в умовах колективної діяльності, розкрити неформальну структуру групи, виявити соціально-психологічну сумісність (несумісність) її членів. Графічним відображенням результатів С. є соціограма.

Соціум – суспільство, як цілісна соціальна система; людська спільність певного типу (родові і сімейно-споріднені, соціально-класові, національно-етнічні, територіально-поселенські спільності); соціальне оточення людини, сукупність форм діяльності людей, що історично склалися.

Спеціаліст – людина, яка досконало володіє певною спеціальністю, глибокими знаннями і професійними вміннями в окремій галузі науки, техніки, в соціальній сфері тощо.

Співробітництво – особливий вид діяльності, спрямований на пошук і реалізацію взаємовигідних цілей і завдань.

Спілкування – взаємодія людей, яка полягає в обміні інформацією, діями та встановленні взаєморозуміння.

Спостереження – метод психологічного дослідження, який полягає у спостереженні за об'єктом дослідження, реєстрації та поясненні психологічних фактів; характеризується безпосереднім сприйняттям явищ і процесів у їхній цілісності та динаміці. Види спостережень: життєве і наукове, внутрішнє і зовнішнє, вільне і стандартизоване, включене і стороннє.

Сприймання – цілісне відображення у свідомості людини предметів і явищ об'єктивної дійсності за їх безпосереднього впливу на рецепторні поверхні органів чуттів ; сукупність відчуттів.

Стандарт спеціалізованої освіти – документ, який містить вимоги до компетентностей та результатів навчання учнів, що мають досягти учні закладів

спеціалізованої освіти за мистецьким, спортивним, військовим чи науковим спрямуванням з одночасним здобуттям повної загальної середньої освіти відповідно до державних стандартів.

Стандарти освітні – цілі навчання і виховання, обов’язкові вимоги до освіти, закріплені в спеціальних нормативних документах. В Україні С. о. визначені в Національній доктрині розвитку освіти (2002 р.). Навчальні плани, програми й підручники ґрунтуються на стандартах змісту освіти, розкривають і деталізують їх. Процес стандартизації – це встановлення впорядкованих критеріїв та діагностичних вимог до освіти.

Стаття – науковий твір невеликого обсягу, розміщений у журналі, збірнику або на сайті.

Стейкголдер (з англ. *stakeholders*): 1) зацікавлена сторона, зацікавлена особа, причетна до освіти; 2) фізична та юридична особа, яка має легітимний інтерес у діяльності організації, тобто певною мірою залежить від неї або може впливати на її діяльність.

Стиль управління (керівництва) – стійка сукупність особистісних і соціально-психологічних характеристик керівника, за допомогою яких здійснюється ефективна управлінська діяльність і досягнення поставлених цілей; манера поведінки керівника щодо підлеглих, через яку здійснюється вплив на працівників організації.

Стратегічне планування – різновид управлінської діяльності, який полягає в реалізації комплексу заходів, пов’язаних із визначенням стратегії діяльності організації, тобто комплексного плану перспективного розвитку організації; управлінський процес створення та підтримки відповідності між цілями фірми, її потенційними можливостями й шансами у сфері маркетингу.

Стратегія – це генеральна довгострокова програма дій та порядок розподілу пріоритетів і ресурсів організації для досягнення її цілей; сукупність усіх дій управлінського характеру, спрямованих на зміцнення позицій організації (підприємства, корпорації) і задоволення споживачів, які сприяють досягненню місії та цілей організації.

Т

Такт – почуття міри, що підказує правильне розуміння або оцінку явищ дійсності; дипломатичність.

Такт педагогічний – почуття міри, відчуття конкретного стану вихованця, яке підказує вихователю найделікатніший спосіб поведінки у спілкуванні з учнями в різних сферах діяльності; вміння обирати найбільш доцільний підхід до особистості в системі виховних взаємин з нею.

Талант – високий рівень здібностей людини до певної діяльності, який виявляється в оригінальності та новизні підходу, супроводжується досягненнями найбільш високих результатів у цій сфері; природний хист, обдарованість, вища здатність людини до певного виду діяльності (творчої, наукової, політичної, виробничої).

Творчість – продуктивна людська діяльність, яка здатна породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності, що носять суспільно позитивний характер.

Тези – стисло сформульовані основні положення статті, лекції, доповіді.

Темперамент – індивідуально-типологічна характеристика людини, що виявляється в силі, напруженості, швидкості та врівноваженості перебігу її психічних процесів; розрізняють встановлені ще Гіппократом чотири основні типи Т., а саме: сангвінік, флегматик, холерик і меланхолік; «чисті» типи темпераменту зустрічаються рідко; немає хороших і поганих темпераментів, кожен тип Т. має позитивні та негативні риси. Тести - у психології та педагогіці система питань чи завдань, що дозволяє здійснити певне дослідження.

Технології дистанційного навчання – комплекс освітніх технологій (технології розвивального, проєктного, змішаного, диференційованого, програмованого, модульного навчання тощо), а також інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій, що дають можливість реалізувати процес дистанційного навчання.

Технологія управління – структурована послідовність взаємопов'язаних управлінських процедур та операцій, виконання яких спрямоване на здійснення

управлінських функцій, супроводжується прийняттям управлінських рішень і забезпечується певними методами, прийомами.

Типова освітня програма – документ, що містить комплекс освітніх компонентів, які забезпечують досягнення учнями результатів навчання, визначених державним стандартом (стандартом спеціалізованої освіти) для відповідного рівня повної загальної середньої освіти, що затверджується центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки (для закладів спеціалізованої освіти - центральними органами виконавчої влади, до сфери управління яких належать відповідні заклади спеціалізованої освіти).

Типовий навчальний план – складник типової освітньої програми, що визначає загальний обсяг навчального навантаження на відповідному рівні (циклі) повної загальної середньої освіти (в навчальних годинах), його рекомендований розподіл за роками навчання між навчальними предметами (інтегрованими курсами), обов'язковими для вивчення, послідовність їх вивчення, а також кількість годин на вивчення вибіркових освітніх компонентів, зокрема, навчальних предметів, курсів, інтегрованих курсів.

Тренінг – запланований процес модифікації (зміни) відносин, знань чи поведінкових навичок того, хто навчається, через набуття навчального досвіду з тим, щоб досягти ефективного виконання в одному виді діяльності або в певній галузі. Тренування - комплекс вправ для тренування в чомусь; система підготовки організму людини з метою пристосування його до підвищених вимог і складних умов роботи й життя.

Трудовий договір – угода між працівником і власником підприємства, установи, організації або органом чи фізичною особою, яку він уповноважив, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядкові, а власник підприємства, установи, організації або орган чи фізична особа, яку він уповноважив, зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, потрібні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін.

У

Увага – форма організації психічної діяльності людини, яка полягає в зосередженості і спрямованості її свідомості на певних об'єктах.

Уміння – здатність людини усвідомлено застосовувати набуті знання.

Уніфікація – приведення чогось до одного вигляду, форми, системи.

Упевненість – психічний стан людини, коли в неї сумніви зведені до мінімуму або й зовсім відсутні.

Упередження – хибна думка, яка складається про когось, чогось наперед, без ознайомлення, та пов'язане з нею відповідне ставлення; установка особистості, яка негативно впливає на адекватне сприйняття іншої людини, її дій, одержаної інформації тощо. У. має характер стереотипу, його важко змінити навіть під впливом переконливих доказів.

Управління – скоординовані дії щодо спрямовування та контролювання діяльності закладу.

Управління персоналом (менеджмент персоналу) – систематично-організаційний процес відтворювання і ефективного використання персоналу.

Управлінська компетентність – це наявність професійних знань та практичного досвіду в сфері управління закладом, організації колективної освітньої, методичної, наукової та суспільної діяльності.

Урок – форма організації навчання, за якої вчитель проводить заняття з групою учнів постійного складу, одного віку й рівня підготовки протягом певного часу й відповідно до розкладу.

Урок інноваційний – форма організації навчання, яка має нетрадиційну, гнучку, варіативну структуру та орієнтоване на підвищення інтересу учнів до навчання за допомогою нових методів і форм організації навчальної діяльності.

Урок нестандартний – імпровізаційне навчальне заняття з нетрадиційною структурою. У. н. дозволяє підвищити зацікавленість учнів у досліджуваному предметі, розвинути їхній творчий потенціал, виробити навички роботи з різними джерелами знань, розширити їхній кругозір.

Ф

Факт – дійсна подія, явище, випадок; те, що є підтвердженням певного положення або висновку.

Фальсифікація – свідомо заміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень.

Фандрейзинг, або збір коштів (з *англ. fundraising*) – процес залучення грошових коштів та інших ресурсів (людських, матеріальних, інформаційних тощо), які організація не може забезпечити самостійно та які є необхідними для реалізації певного проєкту або своєї діяльності загалом.

Фасилітація педагогічна – специфічний вид педагогічної діяльності вчителя, яка має за мету допомагати дитині в усвідомленні себе як самоцінності, підтримувати її прагнення до саморозвитку, самореалізації, самовдосконалення, сприяти її особистісному зростанню, розкриттю здібностей, пізнавальних можливостей, актуалізувати ціннісне ставлення до людей, природи, національної культури на основі організації допоміжного, гуманістичного, діалогічного, суб'єкт-суб'єктного спілкування, атмосфери безумовного прийняття, розуміння та довіри.

Формальна освіта – освіта, яка здобувається за освітніми програмами відповідно до визначених законодавством рівнів освіти, галузей знань, спеціальностей (професій). Вона передбачає досягнення визначених стандартами освіти результатів навчання відповідного рівня освіти та здобуття кваліфікацій, що визнаються державою.

Функції управління – певний розподіл праці, спеціалізація у сфері управління. Виділяють такі функції управління: за належністю до сфер діяльності (спеціальні), а за етапами управління (загальні). Загальні функції управління властиві будь-якому об'єкту управління, а спеціальні – це посадові функціональні обов'язки педагогічних працівників (директора, його заступників, класного керівника, педагога-організатора та ін.). До загальних функцій управління відносять: планування, організація, координування, контроль, регулювання, облік, аналіз.

Х

Хакер – 1) особа, що намагається отримати несанкціонований доступ до комп'ютерних систем зазвичай з метою отримання секретної інформації; 2) досвідчений комп'ютерний програміст або користувач.

Характер – сукупність відносно стійких індивідуально-своєрідних якостей особистості, що виявляються в поведінці, діяльності та ставленні до людей, колективу, до себе, речей, роботи тощо.

Характеристика – офіційний документ, у якому міститься відгук, висновок про чию-небудь трудову й громадську діяльність.

Харизми – система найбільш привабливих якостей людини, котрі асоціюються з її індивідуальністю і включають соціально-персональні характеристики, а також символи, завдяки чому вчитель досягає успіху, визнання й авторитету.

Хвилювання – емоційний психічний стан людини, зумовлений підвищеним збудженням нервової системи, перевантаженням її позитивними або негативними переживаннями.

Хист – здібності до чогось, обдарування.

Хмарні технології (англ. *cloud technologies* – хмара, «розсіяний» або «розподілений») – кардинально новий сервіс, який дозволяє віддалено використовувати засоби обробки й зберігання даних. Саме тому можна сказати, що хмарні технології – це «розподілені технології».

Хмарно орієнтоване навчальне середовище – штучно побудована система, що складається з хмарних сервісів і забезпечує навчальну мобільність, групову співпрацю педагогів і учнів для ефективного, безпечного досягнення дидактичних цілей.

Холерик – один із типів темпераменту, що характеризується високою психічною активністю і енергійністю, різкістю і поривчастістю в рухах і діях, швидким темпом; легко збуджується, емоції виникають швидко, є сильними, але короткочасними.

Ц

Цикл навчання – сукупність взаємозв'язаних навчальних дисциплін, програм, спрямованих на цілісний розвиток фахівця та присвоєння відповідного рівня кваліфікації.

Цитата – порівняно короткий уривок з літературного, наукового чи будь-якого іншого опублікованого твору, який використовується, з обов'язковим посиланням на його автора й джерела цитування, іншою особою у своєму творі з метою зробити зрозумілішими свої твердження або для посилання на погляди іншого автора в автентичному формулюванні.

Цифрова компетентність – це здатність використовувати інформаційно-комунікаційні та цифрові технології для задоволення власних індивідуальних потреб і розв'язання освітніх, ігрових завдань на основі набутих елементарних знань, вмінь, позитивного ставлення до комп'ютерної та цифрової техніки.

Цілеспрямованість – позитивна вольова якість, що виявляється в здатності людини керуватися у своїх діях і вчинках загальними та стійкими цілями, зумовленими її потребами і переконаннями.

Цінність – поняття, що фіксує позитивне або негативне значення певного об'єкта чи явища для суб'єкта.

Я

Якість – ступінь, до якого сукупність власних характеристик закладу чи окремого напрямку діяльності задовольняє вимоги.

Якість освіти – відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг.

Якість освітньої діяльності – рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, встановленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг.

Якості особистості – складні соціально та біологічно зумовлені структурні компоненти особистості, які вбирають у себе психічні процеси, властивості, утворення, стійкі стани й зумовлюють стійку поведінку особистості в соціальному і природному середовищах.

Якості особистості керівника – найстійкіші характеристики, що мають вирішальний вплив на управлінську діяльність.

«Я-концепція» (з лат. conceptio – сприйняття) – цілісний, хоч і не позбавлений внутрішніх суперечностей образ власного «Я», формування якого відбувається поетапно аж до самосвідомості.

«Я-образ» – остаточне уявлення про себе, результат роботи над пізнанням себе, осмислення своєї ролі на кожному життєвому етапі; особистість у єдності всіх аспектів її буття, відтворених у самосвідомості.

«Я-концепція вчителя професійна» – та частина «Я-концепції» особистості вчителя, що складається з того, як себе бачить та оцінює вчитель у даний час («актуальне Я»); того, як учитель бачить себе й оцінює стосовно початкових етапів роботи в школі («ретроспективне Я»); того, яким би хотів стати вчитель («ідеальне Я»); того, як, з погляду вчителя, його розглядають інші люди – його колеги, учні та ін. («рефлексивне Я»).

ЛІТЕРАТУРА

1. Глосарій новітньої педагогічної термінології : наук. видання / упоряд.: І. О. Помазан, Т. М. Берест, О. В. Ільїна, Г. В. Купрікова. Харків : Вид-во НУА, 2021. 107 с.
2. Енциклопедія сучасної України, (2021). URL: <http://esu.com.ua/>
3. Козинець І. І., Шабанова Ю. О. Словник новітніх освітянських термінів і понять : довід. видання. Дніпро : НТУ «ДП», 2021. 69 с.
4. Козубовська І. В., Повідайчик О. С. Короткий тлумачний словник психолого-педагогічних термінів. Ужгород, 2021. 41 с.
5. Палько, Т. В., Ходанич, Л. П. Професійне мовлення учителя: короткий словник термінів. Ужгород, 2018. 84 с.
6. Педагогічна інноватика: термінологічний словник / авт. кол. за заг. ред. О. І. Шапран. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.) : Домбровська Я. М., 2019. 384 с.
7. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Каравела, 2014. 344 с.
8. Словник термінів з етики та естетики. URL: <https://studfiles.net/preview/5186601/>
9. Словник термінів і понять сучасної освіти / уклад.: Л. М. Михайлова, О. В. Пагава, О. В. Проніна; за заг. ред. Л. М. Михайлової. Сєверодонецьк, 2020. 194 с.
10. Термінологічний словник з основ підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти / авт. кол.: Є. Р. Чернишова, Н. В. Гузій, В. П. Ляхоцький [та ін.]; за наук. ред. Є. Р. Чернишової. Київ: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2014. 230 с.
11. Тлумачний словник освітянських термінів / уклад.: Т. В. Трісунова Державна установа «Науково-методичний центр «Науково-методичний центр вищої та фахової передвищої освіти», 2022.